

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

**KRIMINALITA DĚTÍ STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU
DELINQUENCY OF OLDER SCHOOL CHILDREN**

Bakalářská práce: 11-FP-KSS-4027

Autor:

Miroslav ŠÍPOŠ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Kovařík

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
59	19	0	4	15	1

V Liberci dne: 15. 4. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miroslav ŠÍPOŠ**
Osobní číslo: **P09000087**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Penitenciární péče**
Název tématu: **Kriminalita dětí staršího školního věku**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Cíl: Charakterizovat problematiku kriminality dětí staršího školního věku, zjistit příčiny psychologického chování této věkové skupiny a nejčastější přestupky nebo trestné činy.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: dotazník, studium dokumentace

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

JEDLIČKA, R. a kol., Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0

KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3

MARÍNEK, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5

PEŠATOVÁ, I., Sociálně patologické jevy u dětí školního věku. 1.vyd. Liberec: TUL, 2007. ISBN 978-80-7372-291-3

ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0

VÁGNEROVÁ, M., Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče. 1. vyd. Liberec: TUL, 2008. ISBN 978-808-7372-307-1

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zdeněk Kovařík

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: 1. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D

vedoucí katedry

dne 22-04-2011

Čestné prohlášení

Název práce: Kriminalita dětí staršího školního věku
Jméno a příjmení autora: Miroslav Šípoš
Osobní číslo: P09000087

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 15. 04. 2012

Miroslav Šípoš

Poděkování

Děkuji Mgr. Zdeňku Kovaříkovi za odborné vedení a cenné rady při zpracovávání bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce s názvem Kriminalita dětí staršího školního věku se zabývala příčinami a výskytem sociálně patologických jevů u této věkové skupiny. Jejím cílem bylo charakterizovat problematiku kriminality dětí staršího školního věku, zjistit příčiny patologického chování a objasnit, kterých přestupků a trestných činů se tato věková skupina nejčastěji dopouští.

V teoretické části byla pomocí odborných zdrojů zpracována charakteristika staršího školního věku z hlediska psychologie a etopedie. Dále zde byla popsána problematika kriminality dětí a mladistvých v souvislosti se současnou společenskou situací a z hlediska legislativy.

Praktická část zjišťovala pomocí dotazníku zkušenosti 184 žáků 8. a 9. ročníku 4 různých základních škol s trestnou činností. Dále zkoumala nejčastější projevy patologického chování dotazovaných žáků, jejich sociální zázemí a náplň volnočasových aktivit.

Výsledky byly zaznamenány do grafů a tabulek a následně vyhodnoceny. Na základě zjištěných skutečností byla vyslovena navrhovaná opatření zejména v oblasti prevence kriminality mládeže.

Klíčová slova:

Kriminalita mládeže, děti staršího školního věku, přestupky, trestné činy, protizákonná činnost, sociálně patologické jevy, prevence kriminality, sociokulturně znevýhodněné prostředí, rodinné zázemí, volnočasové aktivity, dotazníkové šetření, respondenti, sledovaná věková skupina, dotazovaní žáci, základní školy

Annotation

Bachelor thesis entitled Delinquency of older school children deal with the causes and incidence of socio-pathological phenomena in this age group. Its aim was to characterize the issue of crime school children, determine the cause of pathological behaviour and to clarify offenses and crimes, which this age group commits most often.

In the theoretical part, the characteristic of older school age was processed in terms of psychology and emotional disturbances by using professional resources. There were reported crime problems of children and adolescents in the context of the current social situation and in terms of legislation in the theoretical part.

In the practical part, the crime experience of 184 pupils attending the 8th and 9th years of four different elementary schools were detected by questionnaire. There were examined the most common manifestations of pathological behaviour of surveyed students, their social background and the content of leisure activities.

The results were recorded in charts and tables and then they were evaluated. The proposed measures were recommended on the basis of the established facts, especially in preventing youth crime.

Keywords:

Juvenile delinquency, older school age children, offenses, crimes, criminal activity, socio-pathological phenomena, crime prevention, socio-culturally disadvantaged environment, family background, leisure activities, a questionnaire survey, respondents, the reference age group, interviewed students, elementary school

Obsah

Obsah.....	7
Seznam grafů	9
Seznam tabulek.....	10
Seznam používaných zkratk.....	11
Úvod.....	12
1 Teoretická část	15
1.1 Jedinec ve společnosti	15
1.1.1 Morálka, právo, norma	15
1.1.2 Životní hodnoty	16
1.1.3 Sociokulturně znevýhodněné prostředí	17
1.1.4 Sociální deviace.....	18
1.2 Vývojová psychologie	19
1.2.1 Duševní vývoj	19
1.2.2 Emoční vývoj	20
1.2.3 Psychosociální vývoj podle E. H. Eriksona	20
1.2.4 Charakteristika školního věku	21
1.3 Etopedie.....	22
1.3.1 Primární prevence.....	23
1.3.2 Chování a jeho poruchy.....	23
1.4 Kriminalita	25
1.4.1 Dětská kriminalita	26
1.4.2 Kriminalita mladistvých	26
1.4.3 Vymezení pojmů nejčastějších deliktů	26
1.5 Zákon.....	29
1.5.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	29
1.6 Spolupráce policie a školy v rámci prevence sociálně patologických jevů	31
2 Praktická část	33
2.1 Cíl práce	33
2.2 Předpoklady práce	33
2.3 Metody práce.....	33
2.4 Popis analyzovaných skupin	33

2.4.1 Základní škola Janov nad Nisou.....	33
2.4.2 Základní škola Jablonec nad Nisou – Rýnovice.....	33
2.4.3 Základní škola Jablonec nad Nisou	34
2.4.4 Speciální základní škola Jablonec nad Nisou.....	34
2.5 Průběh průzkumu	34
3 Získaná data a jejich interpretace	35
3.1 Nejčastější protizákonná činnost.....	35
3.1.1 Vyhodnocení.....	39
3.2 Rodinné prostředí	40
3.2.1 Vyhodnocení.....	42
3.3 Volnočasové aktivity	43
3.3.1 Vyhodnocení.....	47
3.4 Srovnání sledovaných škol.....	48
4 Závěr.....	54
5 Navrhovaná opatření	56
6 Seznam použitých zdrojů.....	57
7 Seznam příloh	59

Seznam grafů

Graf 1: Byl(a) jsi někdy svědkem uvedené protizákonné činnosti?	35
Graf 2: Zkoušel(a) jsi někdy pít alkohol?.....	36
Graf 3: Zkoušel(a) jsi někdy kouřit?	37
Graf 4: Zkoušel(a) jsi nějakou drogu?.....	38
Graf 5: Dopustil(a) ses někdy záškoláctví?	39
Graf 6: Jaká je rodina, ve které žiješ?	41
Graf 7: Komu se svěřuješ se svými problémy?	41
Graf 8: Jsou tvoji rodiče zaměstnaní?	42
Graf 9: Jak trávíš svůj volný čas?.....	43
Graf 10: S kým nejraději trávíš volný čas?	44
Graf 11: Scházíš se s dětmi z vaší třídy ve volném čase?	45
Graf 12: Patříš do nějaké party?	45
Graf 13: Jaké počítačové hry tě zajímají.....	46
Graf 14: Co rád čteš?	47
Graf 15: Jakou známku z chování jsi dostal na vysvědčení?	49
Graf 16: Konzumace alkoholu	50
Graf 17: Kouření	51
Graf 18: Zkušenost s drogami	52
Graf 19: Záškoláctví.....	53

Seznam tabulek

Tabulka I: Vyhodnocení trestné činnosti respondentů.....	40
Tabulka II: Rodinné zázemí	43
Tabulka III: Nekvalitní volnočasové aktivity	48
Tabulka IV: Sociálně patologické jevy vs. volnočasové aktivity	48

Seznam používaných zkratk

ADHD: Attention Deficit Hyperactivity Disorder – porucha pozornosti s hyperaktivitou

LSD: Diethylamid kyseliny lysergové

MDMA: extáze - 3,4-methylenedioxy-N-methylamfetamin

MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

PČR: Policie České republiky

ZŠ: základní škola

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral téma: Kriminalita dětí staršího školního věku. Zaměříme se na možné příčiny výskytu sociálně patologických jevů v této věkové skupině, na nejčastěji páchané přestupky a trestné činy a také se pokusíme vyhodnotit, zda je možné takovému jednání předcházet.

Každá lidská společnost vždy měla a má svá psaná i nepsaná pravidla a normy chování, které jedinec žijící v takové společnosti musí dodržovat. Porušení těchto pravidel je trestáno sankcemi, které odpovídají závažnosti deliktu a kterými společnost chrání své zájmy a jedince v ní žijící. Všechny oblasti života lidské společnosti by tak měly být ošetřeny systémem fungujících ochranných opatření proti trestné činnosti, jak je porušování nastolených pravidel nazýváno.

Vývoj společnosti v posledních desetiletích a směr, kterým se v současnosti ubírá, s sebou přinesl dost závažný problém, a to kriminalitu mládeže jako samostatnou část v oblasti trestné činnosti proti nastoleným společenským pravidlům. Mladí lidé a děti se častěji uchylují k závažnějším trestným činům, než tomu bylo v minulých letech, a věková hranice pachatelů se stále snižuje. Proč tomu tak je, na to se snaží najít odpověď odborníci již několik let.

Obraz dnešní společnosti tomuto nebezpečnému jevu jistě nahrává. Společenské postavení, kariéra, peníze a tzv. zdravé sebevědomí, jehož hranici lze jen těžko označit, to je dnes prototyp úspěšného mladého „dynamického“ člověka. Usmívají se na nás z televize, časopisů nebo z internetu. Vliv multimédií na lidské myšlení je obrovský a pro děti a mládež se jimi sdělené informace stávají jakousi normou společenského jednání. Problém může nastat, když mladý jedinec nemá výchozí podmínky pro to, aby uspěl podle výše uvedených požadavků. Celkem logicky se bude snažit prosadit jinak.

Je to právě starší školní věk, kdy se děti snaží vybočit z řady vrstevníků a nějakým způsobem na sebe upozornit. Vůdčími typy třídních kolektivů se často stávají jedinci spíše agresivní, kteří stojí většinou proti autoritě, protestují vždy a za všech okolností a velmi často mluví opovržlivě o svých rodičích. Zpravidla jsou to děti z rodin s nedostatečným sociálním zázemím. V některých případech rodina funguje zdánlivě dobře, dítě materiálně nestrádá, ale chybí zázemí citové. A samotný fakt, že přibližně polovina dětí tohoto věku pochází z rozvedených rodin, situaci rozhodně nezlepšuje.

Za zásadní problém lze považovat také skutečnost, že za nerespektování morálních pravidel a společensky nastolených norem většinou nenásleduje odpovídající sankce. Dříve, než se začne u mladých lidí hovořit o kriminalitě, tj. přestupcích a přečinech, předcházejí těmto skutkům různá porušení pravidel a překročení zásad té společenské skupiny, ve které se mladý jedinec nachází – rodina, škola, bydliště a okolí, atd. Pokud nejsou v rodině jasně nastolena pravidla a hranice, za které v konkrétních případech nelze zajít, dítě bude jen těžko dodržovat pravidla nastolená např. ve škole. Zdá se, že toto je nejčastější problém dětí staršího školního věku v současnosti – velký rozdíl mezi tím, co si může dítě dovolit doma a co ve škole. Je známo, že pedagogové a vychovatelé moc možností, jak takové děti usměrnit, nemají. Děti naopak vědí, že se jim většinou za nevhodné chování ve škole nic nestane a dokonce se na účet školy s rodiči pobaví. Tyto děti mají většinou problém s autoritami obecně.

Změny, které se v české společnosti udály během posledních dvaceti let, s sebou přinesly také nové negativní sociálně patologické jevy. Vedle zvýšeného výskytu násilí a šikany se objevil nový fenomén, a tím je tzv. kyberšikana. Velkým problémem je užívání návykových látek, a to nejen alkoholu a tabákových výrobků, ale hodně dětí se již na základní škole setká s drogami. Mylný názor neodborné veřejnosti, že kouření marihuany není návykové a věčné diskuse, které tzv. lehké drogy zlegalizovat, vedou tyto mladé jedince k přesvědčení, že vlastně nedělají nic tak strašného, aniž by si uvědomili možné následky.

Přístup k informacím pomocí internetu probouzí u této věkové skupiny přirozenou zvědavost. Snadná dostupnost pro mládež nevhodných časopisů a celodenní upoutávky médií na filmy vysílané v pozdních večerních hodinách umožňují dětem setkávat se již v raném věku s jevy, se kterými si ještě nedokážou poradit. Předčasný sexuální život bez citového základu, zvýšený výskyt násilí nebo již výše zmíněná kyberšikana jsou už jen nutnými důsledky.

Cíl práce

Cílem bakalářské práce je charakterizovat problematiku kriminality dětí staršího školního věku, zjistit příčiny patologického chování této věkové skupiny a nejčastější přestupky nebo trestné činy. Výzkum bude prováděn na 2. stupni čtyř odlišných základních škol v Jablonci nad Nisou a okolí: vesnické, příměstské, městské a speciální. Na základě analýzy dotazníků a studia přístupné dokumentace se

pokusíme vyhodnotit, jak vysoké procento dětí na těchto základních školách má zkušenosti s trestnou činností, z jakého rodinného prostředí děti pocházejí a zda nedostatek kvalitních volnočasových aktivit může být jeden z hlavních důvodů výskytu trestné činnosti u těchto dětí.

Uvedení do struktury práce

V teoretické části se nejprve zaměříme na postavení rodiny v současné společnosti, popíšeme, v jakém hodnotovém systému vyrůstají dnešní děti, abychom mohli lépe pochopit důvody jejich případného patologického chování. Upřesníme význam spojení sociokulturní znevýhodnění a jeho důsledky. Dále se zaměříme na sledovanou věkovou skupinu z hlediska vývojové psychologie a etopedie. Vymezíme pojmy související s kriminalitou mládeže a zaměříme se na trestnou činnost dětí a mladistvých. Seznámíme se s důležitými částmi Zákona o soudnictví ve věcech mládeže a zhodnotíme spolupráci policie a škol v rámci prevence kriminality.

V praktické části nejprve popíšeme analyzovaný vzorek respondentů a vysvětlíme, jak probíhalo dotazníkové šetření. Dále budeme vyhodnocovat jednotlivé skupiny otázek podle vyslovených předpokladů. Nejprve se zaměříme na zkušenost respondentů s trestnou činností, pak na jejich rodinné zázemí a nakonec zhodnotíme volnočasové aktivity. V poslední části srovnáme výsledky všech sledovaných škol. Vyhodnocení jednotlivých odpovědí z dotazníku budeme zaznamenávat do grafů a dílčí vyhodnocení jednotlivých oblastí shrneme do tabulek.

1 Teoretická část

1.1 *Jedinec ve společnosti*

Již v úvodu této práce bylo zmíněno, že každá společnost v celém historickém vývoji lidstva měla a má svá pravidla a od členů společnosti se očekává, že je budou respektovat. „Společnost můžeme chápat jako živý a reagující systém, v němž se odrážejí všechny společenské změny a člověk jako bytost rozumová, svobodná, schopná mravního sebeurčení a jako bytost sociální se v něm dostává do nových vztahů nejen k věcem, k technickým objevům a vynálezům, ale ke všemu, co ho obklopuje. Zprostředkujícím nástrojem mezi jedincem a společností je proces socializace. Je to proces, který propojuje každého jedince se společností. Jedinec se stává „z biologického tvora člověkem“ – kulturní a sociální bytostí, která jedná v rámci jisté tolerance podle uznávaných pravidel, směřuje své chování ke společensky přijatým hodnotám a plní individuálně modifikovaná očekávání, role“ (Pešatová 2007, s. 11).

1.1.1 Morálka, právo, norma

„Bez minima sociálně přijímaných mravních norem, tj. bez jakéhokoli étosu, není možné, aby sociální útvar plnil svou úlohu sám v sobě i v sociálním celku“ (Pešatová 2007, s. 19).

Člověk nemusí být odborníkem v oboru, aby pochopil, že bez určitého souboru pravidel, kterými se musí jedinci ve společnosti řídit, by žádné společenské seskupení nefungovalo. Již od dob dávno minulých členové, zpravidla vůdci, každého nově vzniklého společenského útvaru nastolovali pravidla, kterými se měli všichni řídit a která udržovala společnost v jakési rovnováze. Na základě obecně uznávaných norem lidského chování vznikl postupně propracovaný systém práv a povinností členů všech společenských seskupení, který se postupným vývojem lidské společnosti stále doplňuje.

„Morálka (mrav) a právo (zákon) představují normativní systémy společnosti. Morálka jako forma společenského vědomí se týká názorů na lidské chování a projevuje se v morálních normách. Právo (soubor obecně stanovených norem stanovených státem) vyjadřuje v podobě právních norem hodnoty pořádku a spravedlnosti a státní, resp. státoprávní uspořádání pak vypovídá o systému řízení

vztahů uvnitř společnosti. Tyto jednotlivé normativní systémy se vyvíjely ve vzájemné propojenosti a koexistenci“ (Pešatová 2007, s. 19).

„Norma je předpis, všeobecně uznávané pravidlo, z hlediska sociologického soubor pravidel chování v určité situaci, který vymezuje formy aktivit usilujících o dosažení sociálních cílů“ (Pešatová 2007, s. 22).

Zjednodušeně lze říci, že dodržování morálních pravidel se sice očekává, avšak nelze si je vynutit. Nedodržení právních norem je ovšem spojeno se sankcemi, které si každá společnost sama nastaví.

1.1.2 Životní hodnoty

Hovoříme-li o žebříčku hodnot, většinou hodnotíme věci a jevy, které uznáváme na předních místech. Lidé často hodnotí postoje druhých a vzájemně je porovnávají. Každý podvědomě tuší, co je pro lidský život důležité a co méně, avšak okolní společnost hierarchii hodnot každého jedince silně ovlivňuje.

„Hodnotová orientace je mj. souhrnem názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro něj představují určité hodnoty. Jsou to jednak hodnoty související se zajištěním člověka jako živé bytosti (zdraví, pohoda, strava apod.), dále hodnoty související s rozvojem člověka jako osobnosti s jeho seberealizací a hodnoty související s rozvojem člověka jako člena širšího společenství. Hierarchie hodnot vytváří určitý žebříček hodnot člověka, skupiny, společnosti. Udává pořadí hodnot u každého člověka. Každý člověk vyznává jiné hodnoty, z nichž si pak vytváří svou hierarchii hodnot... Hodnotová orientace by měla být založena nejen intelektuálně, ale měla by být zafixována i citově. Absence citových vazeb vede k neschopnosti vytvořit a udržet si jakékoliv hodnotové schéma“ (Pešatová 2007, s. 33-34).

V souvislosti s problematikou kriminality mládeže je otázka životních hodnot velmi důležitá. Budeme-li zkoumat rodinné zázemí sledovaných dětí, musí nás zajímat, jaké uspořádání hodnot si do života nesou děti ze sociokulturně znevýhodněných rodin, ale i děti materiálně velmi dobře zajištěné.

„Pro vytváření správného hodnotového systému je nutné zázemí, které tvoří rodina, škola, širší prostředí města, vesnice, sídliště, skupiny. Pro mladého člověka jsou některé společenské proměny „subjektů“ velmi náročné a on ztrácí „přehled“, čas k adaptaci je příliš krátký. Vědeckotechnický rozvoj poskytuje člověku nevídané možnosti, avšak otřásá řadou jistot a opěrných bodů, např. rodinou, která

reprezentovala bezpečné zázemí a domov“ (Pešatová 2007, s. 36).

Zde se ještě pozastavme nad skutečností, že rodina reprezentovala, nikoli reprezentuje, bezpečné zázemí. Odborníci často hovoří v této souvislosti o krizi rodiny. Pokud je v našem státě každé druhé manželství rozvedeno, pak přibližně polovina dětí nevyrůstá v úplné rodině. Umístění vlastní rodiny v jejich hodnotovém žebříčku může být různé. Děti vždy berou rozvod svých rodičů těžce, ale většina z nich si na tuto situaci časem zvykne a navíc rozhodně nejsou mezi vrstevníky žádnou výjimkou. V jejich hierarchii hodnot pak rodina nemusí nutně figurovat na předním místě. Někteří proto ani neuzavírají sňatek, i když mají děti, což se v současné české společnosti nepovažuje za žádné vybočení z normy. Na druhé straně jsou děti, pro které je úplná rodina po rozvodu rodičů stále jednou z nejdůležitějších věcí a v dospělosti si přejí takovou rodinu mít a udržet.

Dalším faktorem, který nás zajímá v souvislosti s kriminalitou dětí staršího školního věku, jsou volnočasové aktivity. „Formování systému hodnotové orientace ovlivňuje dále způsob trávení volného času. Problematika volného času patří ve světě mezi nejdiskutovanější otázky filozofické a sociologické. Existují názory pesimistické i jednostranně optimistické, spatřující ve sféře volného času budoucí plnohodnotnost svobodného člověka. Náplň volného času není ani tak málo hodnotná činnost jako spíše nečinnost mladých delikventů“ (Pešatová 2007, s. 36).

Dnešní děti jsou buď zahlceny mimoškolními aktivitami – sportují, navštěvují umělecké školy nebo hodiny cizích jazyků, většinou vše, co jejich rodičům nebylo v dětství umožněno. Ti si pak skrze děti splňují své vlastní sny. Jenomže všechny tyto aktivity jsou také finančně náročné. Potom stojí na druhé straně děti, jejichž rodiče nemohou všechny zájmy svých dětí financovat nebo je ani k takovým aktivitám nevedou. Tyto děti pak mají přebytek volného času, a jelikož ho netráví sezením nad školními knihami, hledají si samy náplň svých volných chvil. Podle vzoru svých mediálních idolů by mladí lidé měli zažívat akční a vzrušující situace. To už je jen krůček k tomu stát se mladým delikventem.

1.1.3 Sociokulturně znevýhodněné prostředí

„Sociálním znevýhodněním je

- a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
- b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo

c) postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu“ (Zákon 561/2004 Sb., §16, odst. 4).

„Sociokulturní handicap vyplývá z odlišnosti sociální příslušnosti a s tím souvisejícího omezení v oblasti zkušeností, jež jsou v tomto případě jiné nebo nedostatečné. Jde o nedostatky či odlišnosti dané působením jiných sociokulturních vlivů, odlišné socializace. Takto handicapovaní lidé jsou příslušníky minoritní skupiny, která se od většiny liší (odlišnou identitou, stylem života apod.). Majoritní společnost zpravidla usiluje o to, aby se jí lidé z minoritních skupin přizpůsobili a aby se jejich odlišnost snížila na minimum“ (Pešatová 2007, s. 49)

Tématem této bakalářské práce není hodnocení přizpůsobivosti minoritních skupin životu většinové společnosti. Je však zřejmé, že předpokládaný výskyt sociálně patologických jevů u dětí z těchto skupin vyplývá právě z tohoto důvodu.

1.1.4 Sociální deviace

„Pojem sociální deviace označuje každé sociální chování, které porušuje nějakou sociální normu, a je proto určitou částí společnosti odmítáno... Deviantní chování představuje takové jednání, které není konformní s obecně přijatelnými normami. Nedodržení daných pravidel je většinou doprovázeno sankcemi, které mohou být formální, neformální, pozitivní či negativní. To, co je označováno jako deviantní, se může měnit z času na čas a je determinováno daným prostředím, situací a sociálním statutem samostatného aktéra“ (Pešatová 2007, s. 78-79).

Pokud hovoříme o obecně přijatelných normách, musíme se opět pozastavit nad tím, že tyto normy nastavuje většinová společnost. Pro děti z jiného sociokulturního prostředí je velmi těžké zorientovat se v tom, že to, co je normální doma, není běžné např. ve škole. Jistě je důležité uchovávat si tradice a kulturu společnosti, ze které pocházejí, avšak musí také očekávat, že pokud nepřijmou normy společnosti, ve které se rozhodli žít, bude vždy docházet ke konfliktům. Tolerance by měla fungovat na obou stranách, avšak právo silnějšího využije vždy většinová společnost.

Již v úvodu bylo zmíněno, že problémem současné české společnosti je posunování hranic nastavených norem. Vzhledem ke společenským a ekonomickým změnám k posunu dojít muselo. Je zajímavé, že dnešní děti staršího školního věku s tzv. rizikovým chováním přivedli na svět a vychovávají rodiče, kteří sami vyrostli

v úplně jiném společenském systému. Některé studie se odvolávají na to, že tito lidé, dnes ve věku 35 – 45 let, využili politických změn v 90. letech a místo zakládání rodin cestovali a budovali kariéru, zejména v soukromém sektoru. Změnil se tedy poměr mezi počtem dětí z rodin s nižším a vyšším sociálním statusem. Otázkou zůstává, jakou část mladých delikventů tvoří děti rodičů, kteří právě díky změnám v 90. letech dokázali rodinu zabezpečit materiálně velmi dobře, avšak hodnotový žebříček těchto dětí se liší od obecně nastavených morálních norem.

1.2 Vývojová psychologie

V této kapitole se zaměříme na osobnost a psychický vývoj dítěte a změny, kterými mladý jedinec prochází. „Psychický vývoj bývá členěn do různě dlouhých období, na sebe navazujících vývojových fází. Jednotlivé vývojové fáze jsou charakteristické změnami, k nimž v této době obvykle dochází a které jsou pro ni typické. Vývojové mezníky signalizují proměnu některé ze složek psychického, resp. psychosociálního vývoje, vymezují rozhraní dvou vývojových fází (např. nástupem do školy se z předškolního dítěte stává školák, který má jiné povinnosti)... Přechod mezi jednotlivými fázemi neprobíhá vždycky plynule. Občas dochází ke vzniku napětí mezi starou a novou variantou, pro niž jedinec není ještě zcela zralý nebo na ni není připravený“ (Vágnerová 2008, s. 10-11).

Cílovou skupinou našeho zkoumání je starší školní věk, tj. období pubescence. Období dospívání neboli pubescenci, vymezuje většina odborníků od 11 do 15 let. Tyto věkové hranice nejsou samozřejmě ostře dány, ale závisí na individuálním vývoji každého jedince. Okolo 11. roku života dochází ke změnám tělesným, duševním i sociálním a okolo 15. roku by měly být tyto změny, zejména tělesné, dokončeny. Vágnerová (2008, s. 59) rozděluje období dospívání na dvě fáze: ranou adolescenci (pubescenci) – od 11 do 15 let a pozdní adolescenci – od 15 do 20 let. Méně ostré vymezení tohoto období by pravděpodobně použil Říčan (1990, s. 182), který uvádí, že „důvody uvedené pro dolní i horní hranici pubescence jsou problematické. Jedenáctý rok neznamena zrovna přelom v tělesném vývoji, patnáctý tím méně.“

1.2.1 Duševní vývoj

„Myslet formálně znamená myslet nezávisle na obsahu“ (Říčan 1990, s. 188). Jak uvádí Vágnerová (2008, s. 60): „...dospívající je schopen uvažovat hypoteticky,

významu pro něj nabývá budoucnost.“ Dále umí předvídat a plánovat. Je zřejmé, že změny v myšlení dospívajícího jedince ovlivňují jeho postoj ke společnosti, světu a zejména k sobě navzájem. Mladí lidé začínají přemýšlet o tom, co by mohlo být, začínají polemizovat a kritizovat, dostavuje se také nespokojenost a pesimismus.

Vágnerová (2008, s. 61) zmiňuje také radikalismus, jako obranu proti nejasnosti a mnohoznačnosti. „Projevem radikalismu je i jejich tendence reagovat zkratkovitými generalizacemi...*všichni učitelé jsou nespravedliví*, protože mu jeden učitel dal horší známku, než jakou očekával... Výjimky a kompromisy odmítají.“

1.2.2 Emoční vývoj

„Změny v citovém prožívání dospívajícího jedince se projevují kolísavostí emočního ladění, větší labilitou, dráždivostí, tendencí reagovat přecitlivěle i na běžné podněty a nárůstem emočního zmatku. Pubescenti ztrácejí bývalou citovou jistotu a stabilitu... Změna vlastních pocitů dospívající často překvapí, jejich prožitky a proměny nálad bývají i pro ně spíše nepříjemné. Jelikož nejsou schopni vysvětlit jejich příčinu, reagují na vlastní pocity podrážděně a rozmrzele“ (Vágnerová 2008, s. 62).

Říčan (1990, s. 191) přirovnává toto období k tzv. vulkanismu, kdy u pubescentů dochází k častým emočním výbuchům, které mívají větší intenzitu než v jiných životních etapách, avšak nejsou pravděpodobně tak hluboké, jak navenek vypadají. Také zmiňuje citlivé jedince, kteří mohou trpět poruchami spánku nebo chuti k jídlu, velkou unavitelností nebo poruchami soustředění, které mohou vést až ke zhoršení prospěchu. Vysvětlení těchto citových výkyvů se hledá v hormonálních změnách, které toto období dospívání provázejí. Autor také nabádá ke shovívavosti s výbuchem destruktivního chování. Rodiče i vychovatelé mohou takové chování lépe zvládnout s pochopením, že to není „zkaženost, které se musíme děsit, ale pouze nezvládnutý výbuch.“

1.2.3 Psychosociální vývoj podle E. H. Eriksona

Erikson vyslovil teorii psychosociálního vývoje, kde člení psychický vývoj do osmi stadií. V každém stadiu popisuje problémy, které jedinec řeší a tím se zároveň mění jeho osobnost. „Osobnostní vývoj může pokračovat, pokud se podaří stanovený úkol zvládnout, pokud se to nepodaří, může další vývoj stagnovat“ (Vágnerová 2008, s. 12).

Pro naši cílovou skupinu je v Eriksonově teorii určen základní úkol: Identita proti zmatení rolí. „Trvá od 12 do 20 let. Dospívání je fází rozvoje identity, to znamená, že se významně mění a dále rozvíjí sebepojetí. Dospívající usilují o sebevymezení, hledají odpověď na existenciální otázky, jsou otevřeni nové zkušenosti, odmítají konvence a tradici. Adolescenční moratorium umožňuje hledat žádoucí, resp. alespoň přijatelnou, variantu a oddálit definitivní přijetí dospělosti“ (Vágnerová 2008, s. 13).

1.2.4 Charakteristika školního věku

„Školní věk lze chápat jako období oficiálního vstupu do společnosti, kterou představuje obecně ceněná instituce školy. Dítě zde musí potvrdit své kompetence, pracovat a plnit povinnosti. Toto období bývá označováno jako fáze píle a snaživosti, jejímž hlavním cílem je uspět, prosadit se svým výkonem. Ve školním věku se potvrzují kvality jedince v oblasti výkonu i sociální akceptace v různých sociálních skupinách, nejenom ve vztahu k dospělým, ale i vrstevníkům. Obé je důležité pro dosažení přijatelného sebevědomí a sebeúcty“ (Vágnerová 2008, s. 48).

Je všeobecně známo, že právě v této životní etapě mladého člověka má skupina vrstevníků na dospívajícího největší vliv. Může to být školní třída nebo skupina, která provozuje stejné zájmy, sport apod. „Veřejné mínění třídy nebo jiné skupiny vrstevníků je teď už tak silné, jeho odsudek představuje takovou hrozbu, že pubescent raději riskuje i dost vážný konflikt s rodiči i učiteli, než aby se proti němu postavil“ (Říčan 1990, s. 196).

„Nároky skupiny mohou být někdy dost velké a pubescent se tak může ocitnout ve dvojím tlaku. Požadavky rodičů a kamarádů nejsou vždycky slučitelné a dospívající si musí vybrat, přinejmenším v určité situaci“ (Vágnerová 2008, s. 67).

Někdy se nám může zdát, že v tomto období jsou děti sobecké až egocentrické. Souvisí to s vývojem tzv. autoregulačních mechanismů, kdy se pubescenti postupně učí nadřadit obecné cíle nad své aktuální pocity. „Pozice školáka je spojena s nutností osamostatnění, přijetí zodpovědnosti za vlastní jednání a jeho následky. Ve škole se dítě musí vzdát egocentrismu, tj. potřeby důrazu na vlastní osobnost a tendence přičítat si zásadní význam. Zátěží může být i nutnost podřídit se autoritě učitele, který je pro dítě cizím člověkem a neakceptuje je zcela automaticky, bez ohledu na jeho skutečné chování, ale jen na základě plnění stanovených požadavků a norem“ (Vágnerová 2008, s. 53).

1.2.4.1 Vztahy s rodiči

Pro rodiče je toto období ve vztahu s dětmi jedno z nejtěžších. Odborníci nazývají osamostatňování dospívajícího procesem *emancipace*. Mladý člověk se začne od rodiny odpoutávat a citová vazba k rodičům se změní, přesto je pro něho stále důležitá. Aby toto období probíhalo v rodině co nejméně bouřlivě, musí zejména rodiče pochopit, že odpoutání dospívajícího od rodiny, je nevyhnutelná záležitost.

Vágnerová (2008, s. 65) poukazuje na další možný postoj rodičů: „Na počátku dospívání přisuzují rodiče pubescentům stále jen roli dítěte, ale mají na ně čím dál větší požadavky. Jsou přesvědčeni, že je jejich potomek dost velký, aby mohl mít více povinností a nést zodpovědnost za jejich splnění. Ale nejsou příliš ochotni přiznat pubescentovi více práv a větší samostatnost.“ A dále uvádí, „že mladí touží po svobodě rozhodování, která ještě není podložena plnou zodpovědností za vlastní jednání. Jejich snaha po sebeprosazení se může projevit negativismem. Někdy trvají na rozhodnutí, které pro ně ani není příliš důležité, jenom aby prosadili jiný názor než rodiče.“

Stejně poznatky uvádí také Říčan (1990, s. 194), který tento postoj nazývá *pubescentní negativismus*. „Pubescent sleduje chování rodičů, diskutuje o jejich názorech a někdy až nápadně zastává právě opačné stanovisko než oni.“ K dalším autoritám, které jsou terčem kritiky dospívajících, patří učitelé. „Třída je bystrým kolektivním pozorovatelem: každou chybu, každý osobní nedostatek postřehne a pohotově komentuje. Přezdívky učitelů bývají nelítostně trefné. Kladný vztah k učitelům se naopak dává najevo jen s ostychem a s opatrností, pubescent se bojí, že jeho sympatie budou označeny za šplhounství.“

Odborníci se ale také shodují na tom, že pokud byly dosavadní vztahy mezi rodiči a pubescentem hluboké, vřelé a bez velkých konfliktů, dá se předpokládat, že jejich vztahy v období puberty budou méně bouřlivé a celý proces emancipace bude probíhat snáze.

1.3 Etopedie

„Etymologicky lze pojem etopedie vyložit jako *éthos* – mrav a *paideia* – výchova, tj. výchova mravů. V soudobé etice *éthos* označuje celé morální smýšlení člověka nebo zcela určitý typ mravnosti, který vzniká převládnutím nějaké hodnoty,

např. věrnost, čest apod.“ (Pešatová 2007, s. 86).

„Etopedie se zabývá výchovou, vzděláním, resocializací jedinců sociálně narušených a rizikovými skupinami z tohoto hlediska, tj. prevencí. Dále se zabývá příčinami vzniku poruch chování, jejich klasifikací, systémem etopedických zařízení a vhodným speciálně pedagogickým přístupem“ (Pešatová 2007, s. 89).

1.3.1 Primární prevence

„Primární prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření. Cílem působení v oblasti prevence sociálně patologických jevů je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku s posílenou duševní odolností vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům schopné dělat samostatná (a pokud možno správná) rozhodnutí, dítě s přiměřenými sociálně psychologickými dovednostmi, schopné řešit, případně schopné nalézt pomoc pro řešení problémů, dítě s vyhraněným negativním vztahem k návykovým látkám a podílející se na tvorbě prostředí a životních podmínek“ (Pešatová 2007, s. 90-91).

Dokud dítě nevyroste a není schopno se postarat samo o sebe, je odkázáno na dospělé, kteří se vyskytují v jeho blízkosti. Ti by také měli udělat všechno proto, aby mladého člověka na život a všechny jeho nástrahy náležitě připravili. Rodina, škola a další spolupracující instituce by měly děti seznámit s riziky sociálně patologických jevů a naučit je, jak těmto problémům předcházet. Zavedení funkce metodika prevence sociálně patologických jevů do škol byl určitě správný krok. Jeho úkolem je mimo jiné organizovat přednášky a besedy na témata související s touto problematikou, zajišťovat účast žáků na akcích všech zainteresovaných složek a také včas podchytit výskyt sociálně patologických jevů na půdě školy.

1.3.2 Chování a jeho poruchy

„Chování je jednou ze stránek psychické činnosti, kterou se osobnost člověka projevuje navenek. Lidská psychika je jednotou prožívání a chování... Je ovlivněno emočními stavy a procesy nebo psychickými poruchami“ (Pešatová 2007, s. 131-132).

Žádný rodič si nepřeje, aby jeho dítě mělo nějakou duševní poruchu, ale na druhé straně nerad přiznává, že jeho dítě má problémy s chováním z důvodu

nevhodného výchovného působení, že je prostě nevychované. Je jistě na odbornících ze speciálně-pedagogických poraden, aby rozeznali, zda se opravdu jedná o poruchu. Na druhé straně sami učitelé říkají, že s poruchami chování se „roztrhl pytel“ a přitom by v některých případech stačilo změnit rodičovský přístup.

Nejčastější poruchy chování související s kriminalitou mládeže jsou:

- ADHD
- Opoziční porucha
- Lhaní
- Krádeže
- Záškoláctví
- Útěky a toulky
- Porucha chování s protispolečenskými rysy

(Martínek 2009, s. 85)

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou je u školní mládeže diagnostikována v posledních letech velmi často. Chování takto postiženého dítěte se může projevovat hyperaktivitou nebo hypoaktivitou, poruchou pozornosti (snadná unavitelnost, kolísání pozornosti, aj.), impulzivitou a emoční labilitou. Děti s touto poruchou bývají ve škole často označovány za problémové. Jsou často kritizovány a negativně hodnoceny, a tak si nutně hledají nějakou obranu. Často to bývá agrese a vztek, jindy útěky a záškoláctví.

Opoziční porucha chování – projevy negativismu a opozičního chování, které přetrvávají až do školního věku. Dítě může být náladové, hádá se s dospělými, odmítá plnit základní povinnosti, neposlouchá, záměrně provokuje, prosazuje se agresivně, svaluje svoje chyby na druhé, je zlomyslné a mstivé, mrzuté, nevraživé a často užívá vulgarismy. Bývají to často děti autoritářských rodičů. Ve škole mají tyto děti velké problémy a učitelé je většinou nezvládají. Tresty mnohdy nepomáhají a je nutné vyhledat dlouhodobou odbornou péči.

Lhaní – rozdělené do tří základních kategorií: smyšlenka, bájná lež a pravá lež. Děti staršího školního věku se uchylují ke lži programově. Mají předem vše promyšlené a přichystané varianty, kdyby se na lež náhodou přišlo. Bájně lhaní i pravá lež vyžadují nakonec pomoc odborníka.

Krádež – vědomé odcizení nějakého předmětu. U pravé krádeže si dítě nebo mladistvý uvědomuje nesprávnost svého chování. Problémem je, že u některých

společenských skupin není krádež považována za nic špatného a dítě ještě sklídí pochvalu. Často bývají první krádeže na popud party, aby její členové získali uznání. Někdy bývá krádež následkem šikany, kdy agresor nutí svou oběť, aby kradla pro jeho potěšení.

Záškoláctví – úmyslné zameškání školního vyučování. Poprvé nepříjde žák do školy většinou z náhlého popudu. Další případy záškoláctví už bývají plánované. Důvody vědomého zameškání vyučování mohou být různé: problémy se spolužáky, učiteli, vyhnutí se zkoušení nebo prověrce, strach z neúspěchu nebo např. šikana. Často se stává, že žák tráví čas mimo školu s partou, jejíž členové se také dopouštějí záškoláctví.

Útěky a toulky – projev psychického onemocnění nebo (častěji) špatné adaptace nebo nevhodného prostředí. Útek bývá většinou zkratová reakce na nepříjemnou situaci doma nebo ve škole. Dítě se většinou schovává poblíž domova nebo u příbuzných. Toulky jsou trvalejšího charakteru a bývají spojeny se záškoláctvím. Jak u záškoláctví, tak u útěků a toulek je nutné ptát se dětí, proč to udělaly.

Porucha chování s protispoločenskými rysy – nejzávažnější, avšak poměrně častá porucha chování. Projevy této poruchy jsou opakované krádeže, útěky z domova, lži, záškoláctví, záměrně vyvolané rvačky, vloupání a ničení cizího majetku, krutost ke zvířatům, tendence používání zbraní nebo žhářství. Důvody výskytu jsou nejčastěji: rozvrat rodiny, volná výchova, kriminalita rodičů, domácí násilí, zanedbávající nebo agresivní výchova, žádný denní režim nebo neschopnost rodičů dítě materiálně ani citově zajistit. Děti s touto poruchou chování se většinou stávají delikventy a s velkou pravděpodobností se jako dospělí ocitnou ve vězení (Martínek 2009, s. 85-107).

1.4 Kriminalita

„Kriminalita je úhrn činů uvedených v trestním zákoníku obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti.

Kriminalita mládeže je součástí celkové kriminality a zahrnuje jednání osob do věku 18 let, jehož důsledkem je překročení právních a společenských norem, což

je charakteristické pro trestný čin. Osoby ve věku 15-18 let se označují jako mladiství a jsou ze zákona trestně odpovědní s jistým omezením. Osoby mladší 15 let nejsou trestně odpovědné, spáchá-li však dítě mezi 12. až 15. rokem věku čin, za který lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest, může se takovému jedinci uložit v občansko-právním řízení ochranná výchova, který uloží příslušný soud“ (Národní informační centrum pro mládež 2011).

1.4.1 Dětská kriminalita

„Dětská (též dětská delikvence, predelikvence, prekriminalita) se týká věkové kategorie dětí do 15 let. Typickým znakem dětské delikvence je skupinovitost, malá připravenost i promyšlenost. Jde o činy páchané převážně spontánně, méně často jde o plánované a předem připravené akce. Nežádoucí aktivity těchto jedinců (skupin) jsou směřovány převážně proti majetku, jde i o nežádoucí jednání ve spojení s drogovou závislostí, méně často se pak setkáváme s násilnými činy“ (WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie, 2011).

1.4.2 Kriminalita mladistvých

„Kriminalita mladistvých (též juvenilní delikvence) se týká věkové kategorie 15–18 let. V tomto období dospívání, které je považováno za kritické, se formují hlavní rysy osobnosti. Vliv vrstevníků je velmi silný, vytváří se party. Vytrhnout mladého člověka z takové party je často velmi nesnadné až nemožné. Nejčastější delikty mladistvých jsou:

- násilí proti jednotlivci či skupině
- opilství a výtržnictví
- neoprávněné užívání motorového vozidla
- rozkrádání, vandalismus
- toxikomanie
- prostituce
- gamblerství“

(WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie, 2011).

1.4.3 Vymezení pojmů nejčastějších deliktů

Jelikož výše uvedené delikty mají v souvislosti s kriminalitou mládeže trochu jiný rozměr než u dospělých, popíšeme některé z nich podrobněji.

1.4.3.1 Násilí, agresivita, agrese, šikana

Pojmy agresivita a agrese jsou často zaměňovány. Zatímco agresivitou je označována „schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem“, takže touto vlastností musí být v určité míře vybaven každý jedinec, „jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit“ se označuje jako agrese (Martínek 2009, s. 9).

Agresivní jedinec může ublížovat fyzicky, psychicky i citově. Zvýšená agresivita u dětí je z velké části otázka dědičnosti. Pokud mají rodiče nebo i více členů domácnosti sklony ke zvýšené agresivitě, je pravděpodobné, že i dítě bude ve vypjatých situacích reagovat nepřiměřeně agresivně. Agresivita může být také následek některé z vývojových poruch nebo onemocnění mozku.

Odborníci se v posledních letech snaží stále dokola hledat příčiny zvýšené agresivity u dětí a mládeže. Nakonec se vše shrne do nastavení současné společnosti, kde určitá dávka agrese funguje jako prostředek k prosazení zájmů a byla posunuta hranice její míry. Prvotní problém ovšem vychází z rodiny a nevhodně nastavené výchovy. Ten se dále rozšiřuje na rozpor mezi pravidly v rodině a ve škole. Samostatnou a velice diskutovanou kapitolou je tzv. mediální násilí a jeho vliv na myšlení a chování zejména malých dětí.

Jednoznačně nejčastějším příkladem školní agrese je šikana. „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání“ (Metodický pokyn MŠMT 2000, Čl. 1). Novým pojmem v této oblasti je tzv. kyberšikana, což je obtěžování a útoky prostřednictvím elektronické komunikace (e-mail, SMS zprávy, zveřejňování urážek na internetu, apod.).

1.4.3.2 Opilství, výtržnictví, vandalismus

§204 trestního zákoníku říká: „Kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.“ V dnešní době není opilý mladistvý žádný překvapivý jev a první zkušenost

s alkoholem mají stále mladší děti. Toto ovšem není problém společnosti, ale dospělých, se kterými se dítě stýká, protože ti mu ten alkohol poskytl.

Podle §358 trestního zákoníku se výtržnictví dopouští ten, „kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku, anebo hrubým způsobem ruší přípravu nebo průběh organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí.“

Podle § 228 trestního zákoníku „kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Stejně bude potrestán, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou“ (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Marný boj mezi policií a sprejery stále povzbuzuje mladé lidi k tomu, že „zdobí“ svými výtvary nově natřené fasády úředních, ale soukromých budov. Procento zadržených sprejerů je opravdu mizivé.

1.4.3.3 Toxikomanie

Definujme si nejprve pojem droga. Existuje celá řada definic pro pojem droga, ale nejstručněji lze drogu chápat jako každou látku, ať již přírodní nebo syntetickou, která splňuje dva základní požadavky:

- má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní“ naladění - prostě působí na psychiku.
- může vyvolat závislost, má tedy něco, co se z nedostatku vhodnějšího pojmenování někdy označuje jako „potencionální závislost“.

„Psychotropní účinek je u různých drog různě vyjádřen, může být větší nebo menší, ale přítomen je vždy“ (Presl 1994, s. 10).

Definice drogy se časem proměňovaly, ale lze říci, že jakýsi základ vždy tvořilo několik bodů:

- nezvladatelná, neodolatelná touha po opakovaném braní drogy
- tendence ke zvyšování dávek
- existence psychické či fyzické závislosti na určité droze vyjádřená přítomností tzv. abstinčního syndromu psychického nebo fyzického typu

negativní důsledky pro jedince a společnost

Nejznámější je dělení na "tvrdé" a "měkké" drogy. Toto dělení se v podstatě zaměřuje na rizikovost té určité drogy z hlediska pravděpodobnosti vzniku závislosti, zdravotních komplikací (tělesných i duševních), atd.

U nás patří mezi nejužívanější drogy hašiš, marihuana, pervitin a amfetaminy, kokain, crack, heroin, opium, morfin, LSD, psilocybin (lysohlávky), MDMA/extáze Diazepam a Rohypnol (SANANIM 2009).

Nejčastější užívanou návykovou látkou mezi dětmi staršího školního věku je ovšem tabák. Na jedné straně velký rozmach nekuřáckých veřejných míst, na straně druhé hloučky kouřících žáků a studentů, samozřejmě v dostatečné vzdálenosti od školského zařízení. Smutné je, že dospělí, včetně rodičů těchto dětí, se tváří, že to žádný problém není. Samotný nezletilý a mladistvý kuřák potrestán není a zákonná úprava, že ten, „kdo prodá, podá nebo jinak umožní užití tabákového výrobku osobě mladší 18 let nebo neodepře jejich prodej fyzické osobě, o níž lze mít pochybnost, že splňuje podmínku věku“ (Zákon 200/1990 Sb., §30, odst. 1) se dopouští přestupku, je pro eliminaci tohoto jevu v naší společnosti nedostatečná.

1.5 Zákon

Od 1. 1. 2010 platí nový trestní zákoník. Zdá se, že zásadní pro problematiku kriminality mládeže je §25, který říká, že „Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný“ (Zákon č. 40/2009 Sb.).

K věčně diskutovanému posunutí hranice trestní odpovědnosti nedošlo, a tak naše sledovaná skupina žáků základních škol není z větší části trestně odpovědná. Na to spoléhají jak sami mladí delikventi, tak vůdci part páchajících trestnou činností, kteří s oblibou uvádějí do kriminální kariéry právě děti před 15. rokem. Jelikož v 9. třídě dovrší většina žáků 15 let, někteří i dříve, musíme se zabývat také zákonnou úpravou pro mladistvé.

1.5.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

„§ 5 Odpovědnost mladistvého

(1) Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

(2) Dopustí-li se mladistvý uvedený v odstavci 1 činu jinak trestného nebo

není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.

§ 6 Provinění

(1) Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.

§ 10 Druhy opatření

(1) Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

a) výchovná opatření, b) ochranná opatření a c) trestní opatření.

§ 15 Ukládání a druhy výchovných opatření

(1) Při upuštění od trestního opatření nebo podmíněném upuštění od trestního opatření mohou být k dosažení účelu tohoto zákona uložena mladistvému výchovná opatření...

(2) Výchovnými opatřeními jsou

a) dohled probačního úředníka, b) probační program, c) výchovné povinnosti, d) výchovná omezení, e) napomenutí s výstrahou.

§ 21 Druhy ochranných opatření

(1) Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabránění věci a ochranná výchova. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.

§ 24 Druhy trestních opatření

(1) Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

a) obecně prospěšné práce, b) peněžitě opatření, c) peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu, d) propadnutí věci, e) zákaz činnosti, f) vyhoštění, g) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), h) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, i) odnětí svobody nepodmíněné.

§ 31 Odnětí svobody

(1) Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoně se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.

§ 89 Dítě mladší patnácti let

(1) Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné.

§ 93 Opatření

(1) Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- a) dohled probačního úředníka,
- b) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- c) ochrannou výchovu.

(2) Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let“

(Zákon 218/2003 Sb.).

1.6 Spolupráce policie a školy v rámci prevence sociálně patologických jevů

V návaznosti na Zákon č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí upravuje Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 179/ 2000 (novelizovaný 8/2002) systém práce a postupy policistů v oblasti preventivně výchovného působení na děti a mládež a v oblasti odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži.

Škola by v rámci preventivních programů a projektů měla být v kontaktu s Preventivní informační skupinou Policie ČR (PIS), která je zřizována u okresních či městských ředitelství Policie ČR. Činnost těchto skupin je informační a poradenská. Při plánování, tvorbě a realizaci preventivní strategie své činnosti vycházejí tyto skupiny z bezpečnostní situace příslušné oblasti, ze znalosti trestné činnosti motivované mimo jiné obchodem s drogami, delikty spojenými s alkoholovou i nealkoholovou toxikománií, hracími automaty apod.

Zdá se tedy, že preventivní programy a spolupráce škol a policie by měly zamezit růstu kriminality dětí a mladistvých, zejména v souvislosti s požíváním návykových látek. Skutečnost je však odlišná a věková hranice pachatelů trestných činů se neustále snižuje. Snižuje se také věk, kdy děti přicházejí do přímého styku s návykovými látkami, požívají je a dokonce se na nich stávají i závislými.

Je obecně známo, že i žáci základních škol mají běžně zkušenosti s alkoholem a cigaretami. Většina z nich nezastírá, že tak činí s vědomím rodičů.

Někteří rodiče dokonce doporučují svým nezletilým dětem, jaký alkohol na narozeninovém večírku, taneční zábavě, diskotéce apod. je nejvhodnější konzumovat, aby jim nebylo špatně. Můžeme se domnívat, že to souvisí se sociálním zázemím těchto dětí. Pravdou je, že mnoho z nich má ve svých rodičích velmi špatný příklad. Ale ne každé dítě pochází z asociální rodiny. Spousta z nich má vysoký životní standard. Jejich styl života je ovšem vykoupen nedostatkem času příliš zaměstnaných rodičů, nedostatkem citů a porozumění a také přebytkem vlastního volného času, který tráví s naditou peněženkou „poflakováním se“ s kamarády.

2 Praktická část

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je charakterizovat problematiku kriminality dětí staršího školního věku, zjistit příčiny patologického chování této věkové skupiny a nejčastější přestupky nebo trestné činy. Výzkum je prováděn na 2. stupni čtyř odlišných základních škol v Jablonci nad Nisou a okolí: vesnické, příměstské, městské a speciální.

2.2 Předpoklady práce

- 1 Lze předpokládat, že více jak 50 % respondentů má zkušenost s trestnou činností
- 2 Lze předpokládat, že více jak 40 % respondentů, kteří se dopouštějí přestupků nebo trestné činnosti pochází ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.
- 3 Lze předpokládat, že více jak 50 % respondentů, kteří se dopouštějí přestupků nebo trestné činnosti nemají dostatek kvalitních volnočasových aktivit.

2.3 Metody práce

Dotazníkové šetření, osobní rozhovory s dětmi a pedagogy, studium dostupné dokumentace.

2.4 Popis analyzovaných skupin

2.4.1 Základní škola Janov nad Nisou

Janov nad Nisou je obec, která se nyní skládá ze čtyř osad s počtem stálých obyvatel okolo 1200. Základní škola, zřízená obcí, má devět tříd a její součástí je také mateřská škola. Na otázky z dotazníku odpovídalo celkem 32 žáků 8. a 9. ročníku, z toho bylo 20 chlapců a 12 dívek.

2.4.2 Základní škola Jablonec nad Nisou – Rýnovice

Rýnovice jsou jednou z městských okrajových částí Jablonce nad Nisou. Základní škola, jejímž zřizovatelem je město Jablonec nad Nisou, je plně organizovaná škola s 1 třídou v každém ročníku. V současnosti navštěvuje školu 184 žáků. Dotazník vyplnilo celkem 35 žáků 8. a 9. ročníku, 13 chlapců a 22 dívek.

2.4.3 Základní škola Jablonec nad Nisou

V Jablonci nad Nisou žije téměř 45 500 obyvatel. Nyní město zřizuje celkem 11 základních škol. Základní škola v Liberecké ulici se nachází v centru města a se svými 602 žáky je z těchto škol největší. Celkem je na škole 26 tříd. Na otázky z dotazníku odpovídalo 102 žáků, z toho bylo 41 chlapců a 61 dívek.

2.4.4 Speciální základní škola Jablonec nad Nisou

Základní škola se nachází přímo v centru města a jednou ze dvou speciálních základních škol v Jablonci. Sdružuje základní školu praktickou, přípravný ročník pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, základní školu speciální a také speciální pedagogické centrum. Celkem školu navštěvuje 185 žáků. Dotazník vyplnilo 15 žáků, 10 chlapců a 5 dívek.

2.5 Průběh průzkumu

Respondenti vyplňovali dotazníky během vyučování s vyučujícím občanské výchovy nebo s třídním učitelem, kteří také žákům odpovídali na případné dotazy. Pomoc potřebovali zejména žáci speciální školy, s kterými třídní učitelka celý dotazník prošla a všechny otázky vysvětlila. Dotazník byl anonymní s minimální možností vlastních odpovědí, takže žáci měli možnost odpovídat podle skutečnosti. Samozřejmě musíme brát v úvahu fakt, že někteří respondenti mohli odpovídat záměrně nepravdivě, ale lze se domnívat, že jich bylo pouze malé množství.

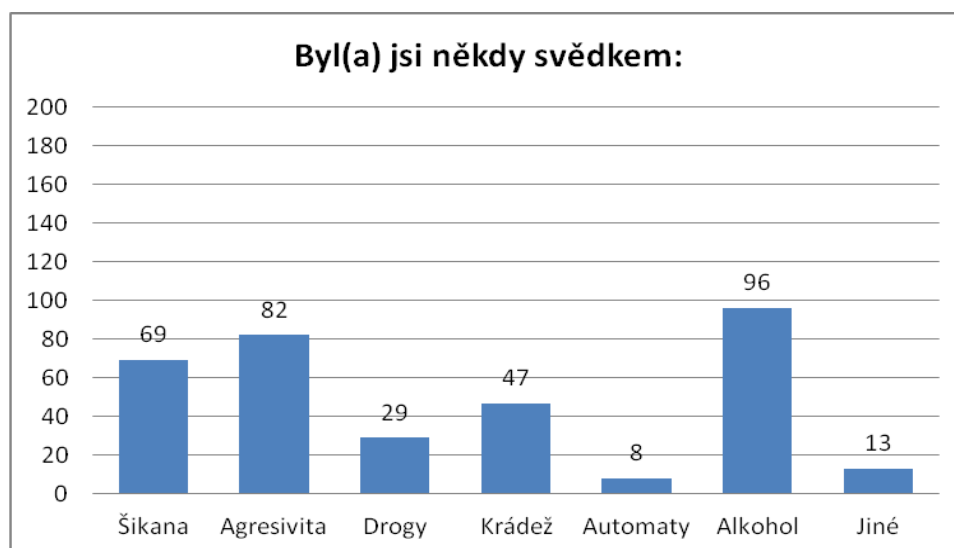
Informace o respondentech a sledovaných školách byly získány při rozhovorech s vyučujícími a studiem dostupné dokumentace na jednotlivých školách.

3 Získaná data a jejich interpretace

V následujících grafech jsou zpracovány informace ze 184 dotazníků žáků 8. a 9. ročníků čtyř základních škol. Vzhledem k vysloveným předpokladům a sledovaným skutečnostem jsou jednotlivé otázky z dotazníku rozděleny do tří skupin. Nejprve zpracujeme odpovědi týkající se trestných činů a přestupků proti zákonu, další skupinou jsou informace o rodinném zázemí dotazovaných žáků a třetí skupinu tvoří odpovědi týkající se trávení volného času. V grafech, také kvůli přehlednosti, porovnáváme u některých otázek zvlášť odpovědi chlapců (celkem 84) a dívek (celkem 100).

3.1 Nejčastější protizákonná činnost

Otázka, zda byl žák svědkem níže vyjmenovaných trestných činností nebo přestupků, nabízí sedm možných odpovědí, které lze také kombinovat. Pokud si žáci nevybrali z nabízených možností, mohli doplnit vlastní. Do dotazníku jsme vybrali protizákonné činnosti, o kterých se domníváme, že se jich tato věková skupina dopouští nejčastěji a sledovali jsme, zda nám respondenti tuto domněnku potvrdí.

Graf 1: Byl(a) jsi někdy svědkem uvedené protizákonné činnosti?

Nejvíce respondentů (96) bylo svědky, jak jejich kamarádi pijí alkohol. Jak již bylo řečeno, pití alkoholu je sice protizákonná činnost, ale přestupku se nedopouští nezletilý konzument, ale ten, kdo mu alkohol podal a umožnil mu jeho konzumaci. Agresivní chování, jehož svědky bylo celkem 82 dotazovaných žáků, nemusí být ve

skupině dětí staršího školního věku nutně protizákonnou činností, ale může vést později k některým násilným trestným činům a určitě ho lze zařadit mezi sociálně patologické jevy, které se na školách často vyskytují.

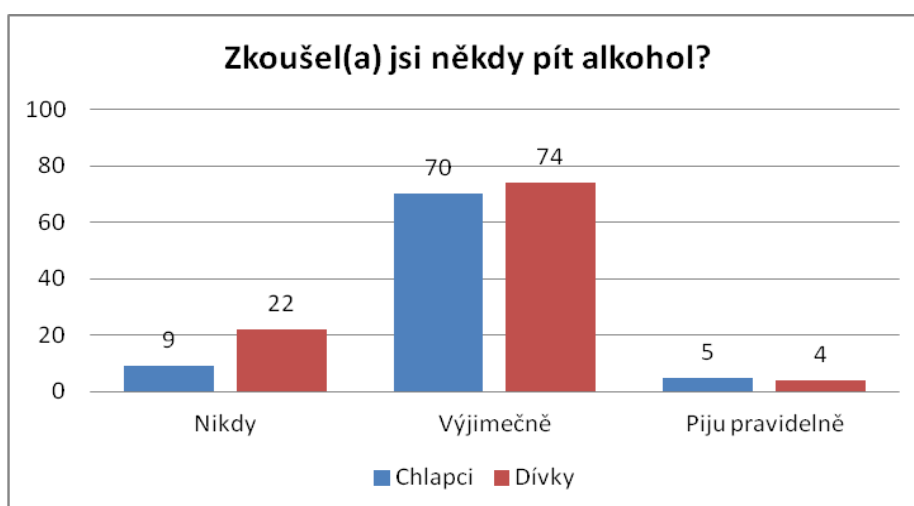
69 respondentů bylo svědky šikany, která je ve svém plném rozsahu již trestným činem. Na školách se šikana řeší velmi často, avšak stává se, že jednání, které se zpočátku jeví jako šikana, jí ve skutečnosti není.

47 respondentů uvedlo krádež jako další z trestných činností, které se mohou děti a mládež dopouštět a 29 dotazovaných žáků bylo svědky užívání drog. Tyto protizákonné činnosti nebyly u sledované skupiny dále podrobněji rozebírány.

U možnosti *Jiné* žáci uváděli např. projevy rasismu, velmi často kouření nebo napsali, že nikdy nebyli svědky protizákonné činnosti. Při vyhodnocování této otázky bylo zjištěno, že mezi konkrétní prohřešky proti zákonu mělo být samostatně uvedeno ještě kouření, které u této věkové skupiny patří nepochybně k nejčastějším protizákonným činnostem.

Další čtyři otázky se týkají přímo konkrétních provinění proti zákonu.

U těchto otázek sledujeme, zda platí vyslovený předpoklad, že více než 50 % respondentů má zkušenost s trestnou činností. Celkem odpovídalo 84 chlapců a 100 děvčat, tzn., že 50 % odpovídá počtu 42 chlapců a 50 děvčat. Na otázku, zda zkoušeli někdy pít alkohol, odpovídali respondenti výběrem ze tří možností.

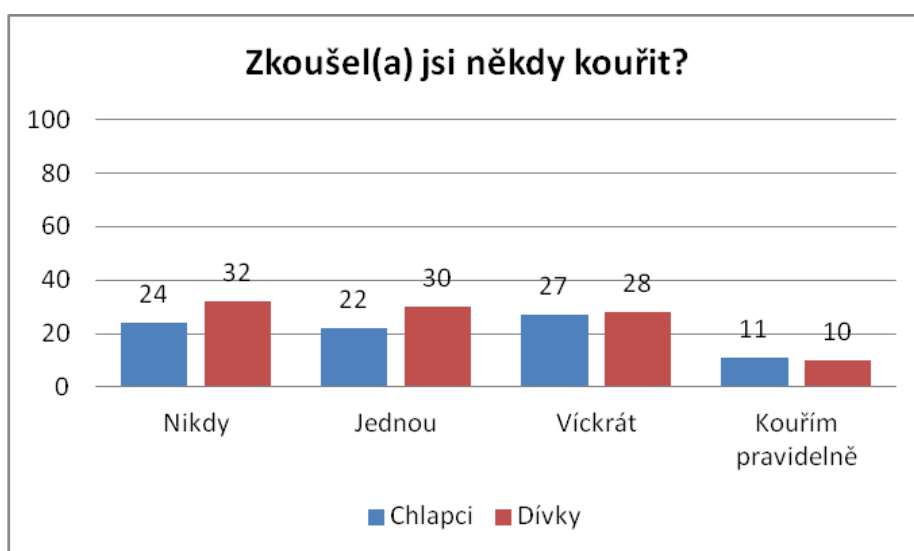
Graf 2: Zkoušel(a) jsi někdy pít alkohol?

Na první pohled je zřejmé, že odpověď b), tedy že alkohol pijí výjimečně, zakroužkovalo nejvíce respondentů. Zajímavé je jistě srovnání, že zastoupení dívek a

chlapců je přibližně stejné. Podle výše vysloveného předpokladu je evidentní, že více než 50 % dotazovaných má s alkoholem zkušenost, a to 83, 2 % z celkového počtu respondentů. Opravdu zarážející je pak skutečnost, že 4 dívky a 5 chlapců odpovědělo, že alkohol pijí pravidelně, tj. několikrát za týden. Zde už bychom se měli pozastavit nad tím, kde a kdo jim alkohol podává.

Naopak je sympatické, že 22 dívek a 9 chlapců nemá s alkoholem žádnou zkušenost. Jedná se převážně o mladší žáky z 8. ročníku a lze se domnívat, že odpovídali pravdivě, vzhledem k tomu, že jejich věk nemusí být ještě ani 14 let.

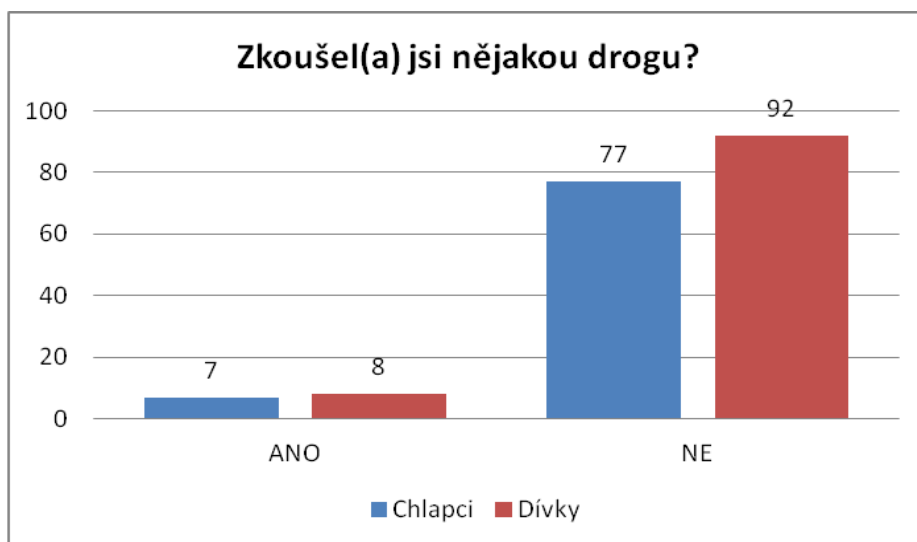
Otázka týkající se kouření měla na výběr čtyři možnosti odpovědí.

Graf 3: Zkoušel(a) jsi někdy kouřit?

Odpovědi týkající se kouření jsou ze všech protizákonných činností zdánlivě nejvyrovnanější. Pokud však na tuto otázku žáci odpověděli kladně, bez ohledu na četnost zkušeností, vychází nám celkem 60 kladných odpovědí u chlapců a 68 u dívek, což je v obou případech víc než 50 %. Z celkového počtu respondentů je to pak 69,6 %. Musíme konstatovat, že ke kouření dětí a mladistvých se současná společnost staví spíše lhostejně a samotní nezletilí kuřáci nejsou vlastně nijak postižitelní. Proto ani nepřekvapuje 21 pravidelných kuřáků z řady dotazovaných žáků. Opět si musíme všimnout také vyrovnanosti odpovědí mezi oběma pohlavími. Odpověď *Nikdy* volily nejčastěji dívky z 8. ročníku. Naopak častější až pravidelné kouření se objevuje zejména u starších, tj. v 9. třídě.

Na dotaz, zda už zkoušeli nějakou drogu, odpovídali žáci *Ano* nebo *Ne*. Podrobněji, jako např. kolikrát nebo které drogy zkoušeli, jsme se neptali. Ze statistik městské i státní policie vyplývá, že nejčastěji zkoušenou drogou této zkoumané věkové skupiny je marihuana, která patří mezi tzv. měkké drogy. Bohužel mládež se domnívá, že kouření marihuany není návykové a že jim tudíž nemůže ublížit jako jiné drogy.

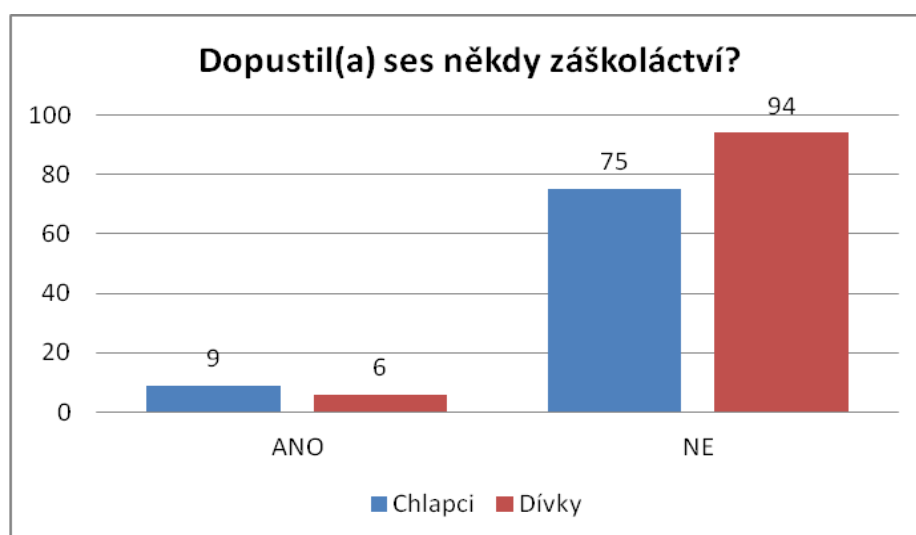

Graf 4: Zkoušel(a) jsi nějakou drogu?

Počet kladných odpovědí na výše uvedenou otázkou nepotvrzuje náš předpoklad, že by i s touto trestnou činností mohlo mít zkušenost více než 50 % respondentů. Z toho lze usoudit, že užívání drog nepatří u skupiny sledovaných žáků staršího školního věku k činnostem, kterými porušují zákon. Všeobecný názor, že i na základních školách se objevují drogy, však tento průzkum ani nevyvrací. 15 kladných odpovědí nám ale neříká, kde, kolikrát a k jakému druhu drogy se tito žáci dostali. S největší pravděpodobností drogu okusili v partě nebo na discotéce.

Záškoláctví, jehož se týká další otázka, se stává problémem, pokud má žák opakovaně neomluvené několikahodinové absence, popř. jednorázově více než 10 hodin. Při počtu 25 neomluvených hodin má základní škola ohlašovací povinnost na Policii ČR.

Žáci, kteří nedorazí na vyučování, se obvykle potulují po městě, nebo se vrátí zpět domů po odchodu svých rodičů do zaměstnání, popř. stráví dopoledne s kamarádem, který má být také ve škole. Strážníci městské policie toulající se školáky po městě v době vyučování oslovují, a pokud zjistí, že je žák „za školou“, ihned ho dovedou do školy a následně jsou informováni jeho rodiče.

Graf 5: Dopustil(a) ses někdy záškoláctví?

Pokud žák odpověděl na tuto otázku kladně, měl ještě upřesnit, kolikrát se záškoláctví dopustil. Nejčastější počet odpovědí bylo 1x, ale jeden žák napsal 8x. Stejně jako u otázek týkajících se drog, i tady je kladných odpovědí jen malé procento. Lze očekávat, že nejčastěji se záškoláctví dopouštějí žáci ze speciální školy. V kapitole 3.4 se podrobnějším srovnáním sledovaných škol zabýváme.

3.1.1 Vyhodnocení

Při vyslovení výše uvedeného předpokladu týkajícího se trestné činnosti, jsme použili slovní spojení, že víc než 50 % respondentů s ní *má zkušenost*. Lze se tedy domnívat, že i jediné nebo výjimečné porušení zákona můžeme považovat za zkušenost. Při vyhodnocení budeme tedy považovat odpovědi *jednou* a *výjimečně* za potvrzení této zkušenosti.

Tabulka I: Vyhodnocení trestné činnosti respondentů

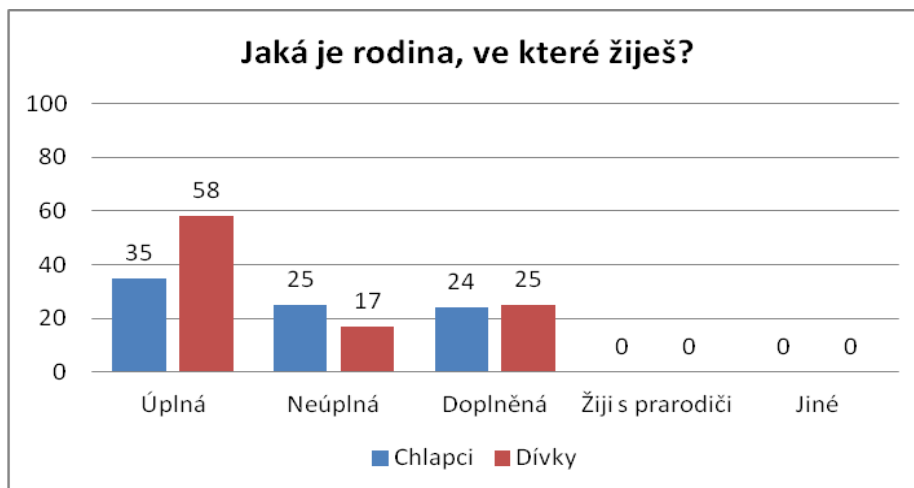
	ANO	%	NE	%
Alkohol	153	83,2	31	16,8
Kouření	128	69,6	56	30,4
Drogy	16	8,7	168	91,3
Záškoláctví	15	8,2	169	91,8

Shrnutí výsledků potvrzuje naše tvrzení pouze z části. Více než 50 % respondentů má zkušenost s alkoholem a kouřením, avšak drogy a záškoláctví nepatří u skupiny dotazovaných žáků k většinové trestné činnosti. Jedním z úkolů této práce bylo také zjistit nejčastější trestnou činnost dětí staršího školního věku. Vyhodnocení 1. skupiny otázek ukazuje, že alkohol a kouření jsou jednoznačně největším problémem současné mládeže navštěvující vyšší ročníky základních škol.

3.2 Rodinné prostředí

Jelikož náš druhý předpoklad hledá vztah mezi kriminalitou mládeže a prostředím, ze kterého tyto děti a mladiství pocházejí, zaměřili jsme některé otázky na rodinné zázemí dotazovaných žáků. Přestože nás zajímá sociokulturně znevýhodněné prostředí, otázka, zda je respondent členem nějaké menšinové skupiny, do dotazníku zařazena nebyla. Právě příslušníci menšin nebo menšinového etnika bývají na takové otázky velmi citliví a mohli by v otázce hledat vedlejší význam. Na základních školách, kde byly dotazníky zadány, jsme získali informace, že mezi respondenty bylo celkem 12 romských dětí, což je ve sledovaném vzorku 184 žáků nepatrné množství. Avšak vzhledem k tomu, že i sociálně nepodnětné rodinné prostředí, rozvedené rodiny a rodiče bez práce mohou dětem nastavit klima, které směřuje k sociálně patologickým jevům, byly v dotazníku formulovány následující otázky.

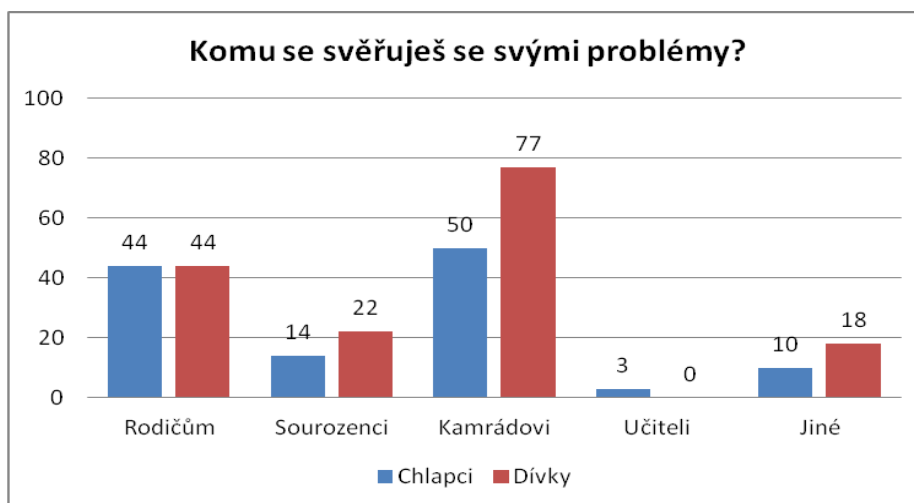
K otázce *Jaká je rodina, ve které žiješ?* bylo respondentům nabídnuto pět možností odpovědi.

Graf 6: Jaká je rodina, ve které žiješ?

Poměr úplných a neúplných rodin odpovídá naprosto přesně současným statistickým údajům, které tvrdí, že 50 % manželství se rozvádí. Nežjišťovali jsme skutečnost, zda jsou biologičtí rodiče respondentů, kteří uvedli, že žijí v úplně rodině, oddáni, avšak pro náš výzkum to není podstatné. V neúplné (pouze jeden rodič) nebo doplněné (biologický rodič + nový partner/partnerka) rodině žije 91 dotazovaných žáků, což je 49,5 %. Skutečnost, že dítě nežije společně se svými biologickými rodiči lze teoreticky považovat za jisté znevýhodnění.

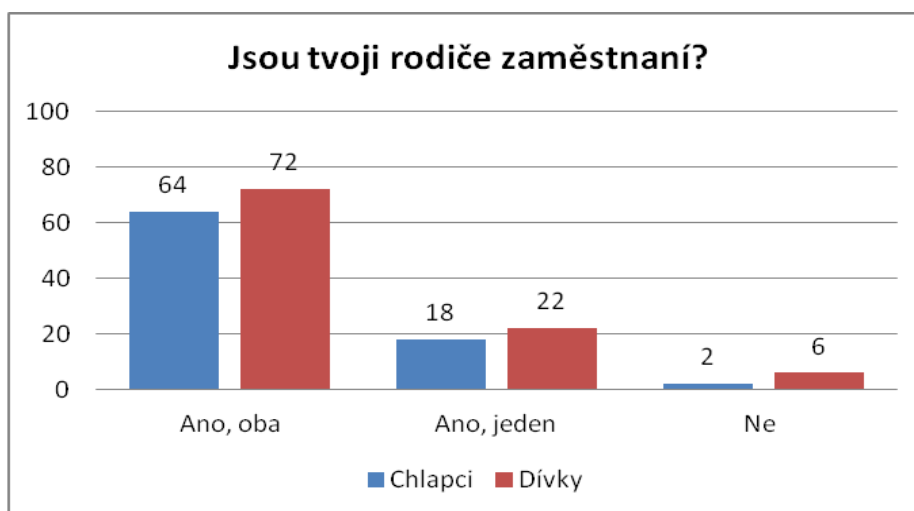
Otázka *Komu se svěřuješ se svými problémy?* zdánlivě do této skupiny otázek nepatří. Jestliže se však dítě okolo 14-15 let nemůže nebo nedokáže se svými problémy svěřit alespoň jednomu z rodičů, nabízí se otázka, zda vyrůstá ve vyrovnaném a sociálně zdravém prostředí.

Graf 7: Komu se svěřuješ se svými problémy?

U této otázky měli žáci možnost vybrat více odpovědí. Jelikož se soustředíme na rodinné zázemí, zajímá nás, zda se děti svěřují se svými problémy také rodičům. Výrazně nejvyšší počet respondentů se v první řadě svěří kamarádovi, což je pro tuto věkovou skupinu charakteristické. Je pozitivní že téměř 48 % žáků se svěřuje také rodičům. Jistě nepřekvapí, že tuto odpověď vybíraly zejména děti z úplných rodin.

Další otázka se týkala zaměstnání rodičů. Skutečnost, že rodiče, nebo jeden z nich, nemají zaměstnání, přivádí celou rodinu do tíživé životní situace. Tato rodinná zátěž může nasměrovat chování dětí nežádoucím směrem. Dotazovaní žáci byli upozorněni, že nezaměstnaní jsou pouze ti, kteří z nějakého důvodu ztratili práci a snaží se najít nové zaměstnání. Nepatří sem tedy matky na mateřské dovolené nebo rodiče, kteří pobírají např. invalidní důchod.

Graf 8: Jsou tvoji rodiče zaměstnaní?

21, 7 % respondentů má jednoho rodiče nezaměstnaného a 4, 3 % dokonce oba. Při analýze dotazníků bylo zjištěno, že u žáků speciální základní školy je počet rodin s nezaměstnaným rodičem, nebo oběma, dvojnásobný než počet rodin, kde oba rodiče pracují.

3.2.1 Vyhodnocení

Na začátku jsme vyslovili předpoklad, že víc než 40 % respondentů, kteří se dopouštějí přestupků nebo trestných činů, pochází ze sociokulturně znevýhodněného

prostředí. Jak již bylo uvedeno, zmapovali jsme rodinné a sociální zázemí dotazovaných žáků a zároveň jsme sledovali, zda mají zkušenost s nějakou trestnou činností.

Z analýzy dotazníků vyplývá, že 171 respondentů má zkušenost minimálně s jedním typem trestné činnosti. Tabulka II mapuje jejich rodinné zázemí.

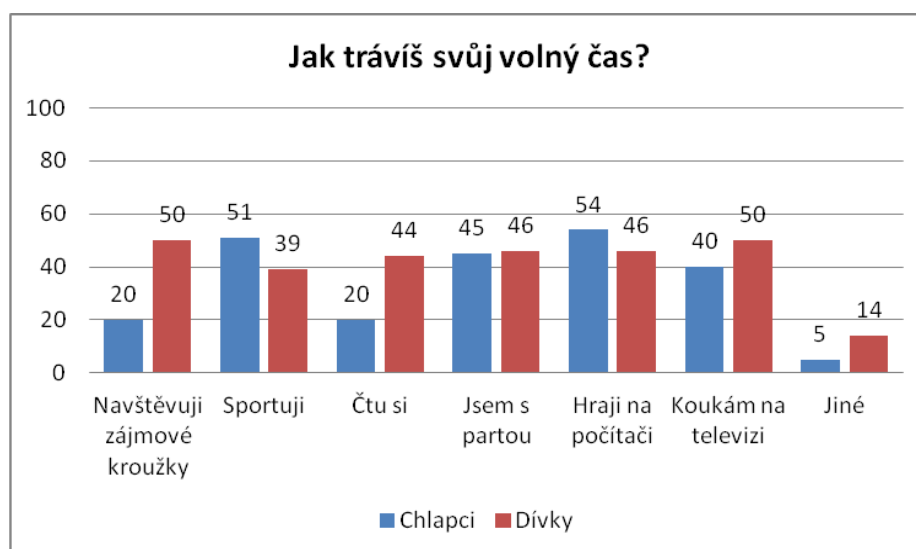
Tabulka II: Rodinné zázemí

Úplná rodina:	85 ž.
	49,7 %
Neúplná/doplňená rodina:	86 ž.
	50,3 %

Z počtu 171 žáků, kteří se někdy dopustili protizákonné činnosti, jich 50, 3 %, tedy více než 40 %, žije v neúplné rodině, což můžeme z jistého hlediska považovat za znevýhodněné rodinné prostředí. Z 86 dotazovaných žáků z neúplných nebo doplněných rodin jich 31 uvedlo, že alespoň jeden z rodičů není zaměstnaný, což ještě umocňuje problémovost jejich rodinného prostředí. Těchto respondentů je však „pouze“ 18 % z celkového počtu 171, což nesplňuje výše uvedený předpoklad.

3.3 Volnočasové aktivity

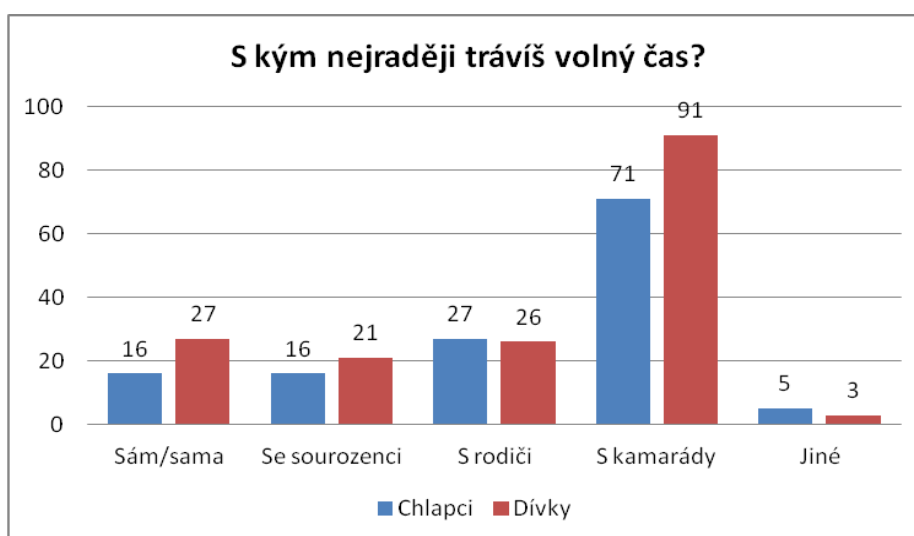
Volného času se v dotazníku týkalo nejvíce otázek. Žáci vybírali z několika možností odpovědí a mohli kroužkovat i více možností k jedné otázce.

Graf 9: Jak trávíš svůj volný čas?

Okruh zájmů sledované skupiny je vyrovnaný. U chlapců je menší zájem o zájmové kroužky a četbu (jen 23, 8 %), naopak až 50 % dívek navštěvuje nějaký zájmový kroužek. Podle očekávání nejvíce času tráví tato věková skupina u počítače (54, 3 %), další nejčastější aktivity jsou sport (chlapci až 60, 7 %), sledování televize a pobývání s partou (49 %). Jako jiné možnosti trávení volného času respondenti uváděli např. pobyt venku s kamarády nebo zvířecími mazlíčky, účast na závodech, hlídání sourozence, ale také úklid nebo učení. Nejčastěji se objevovala komunikace na sociálních sítích jako je Facebook apod.

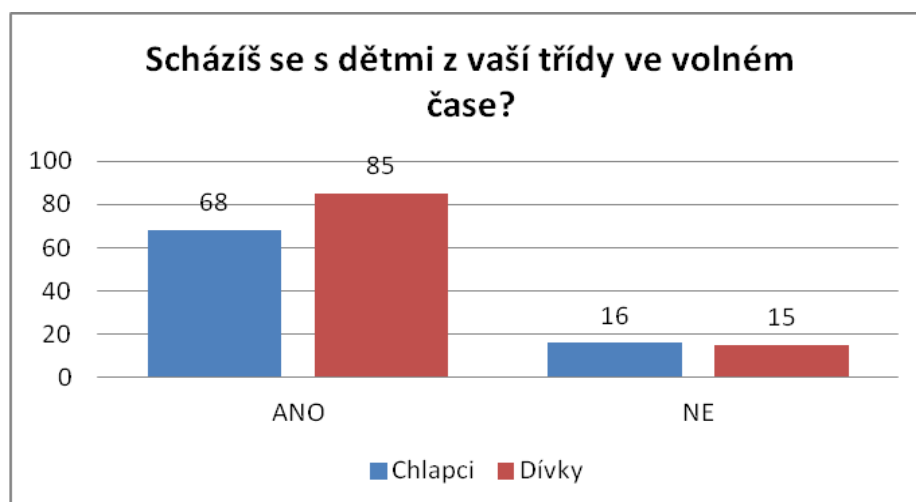
Na následující otázku *S kým nejraději trávíš volný čas?* opět žáci odpovídali několika možnostmi. Zajímalo nás, zda respondenti staršího školního věku tráví rádi svůj volný čas také s rodiči a sourozenci. Lze se domnívat, že pokud uvedli také tuto možnost trávení volného času, mají kvalitní rodinné zázemí.

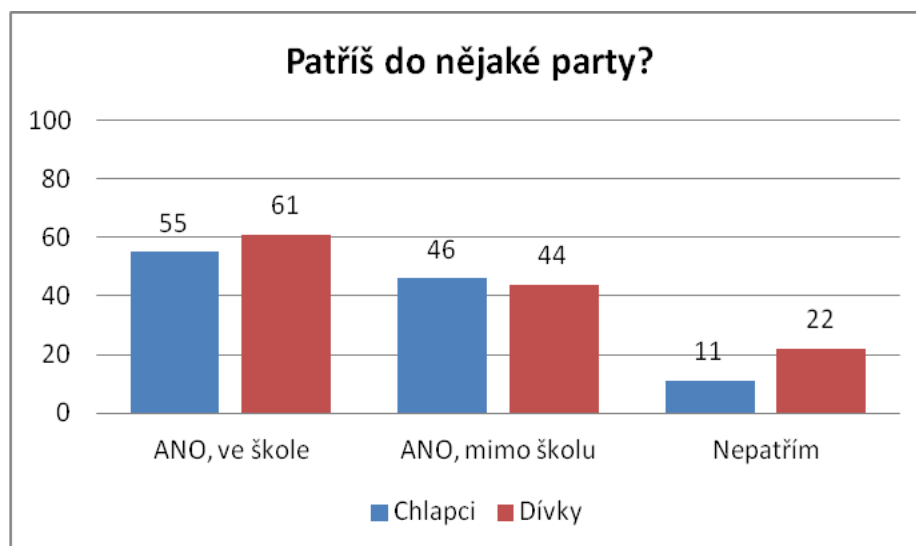
Graf 10: *S kým nejraději trávíš volný čas?*

Podle předpokladu tráví žáci staršího školního věku většinu volného času se svými kamarády, což je pro tuto věkovou skupinu charakteristické. Jistě je také pozitivní, že téměř 29 % respondentů tráví rádo svůj volný čas s rodiči a 20 % se sourozenci. 43 žáků (23, 4 %) uvedlo, že jsou nejraději sami. Tato skutečnost nemusí být nijak zarážející, jelikož i mezi mladými jedinci je řada samotářů a introvertů. Jako další možnosti respondenti udávali trávení volného času s domácím mazlíčkem, s přítelkyní nebo přítelem.

V následujících grafech zmapujeme, zda tráví žáci volný čas s kamarády ze školy a zda patří do nějaké party.

Graf 11: Scházíš se s dětmi z vaší třídy ve volném čase?

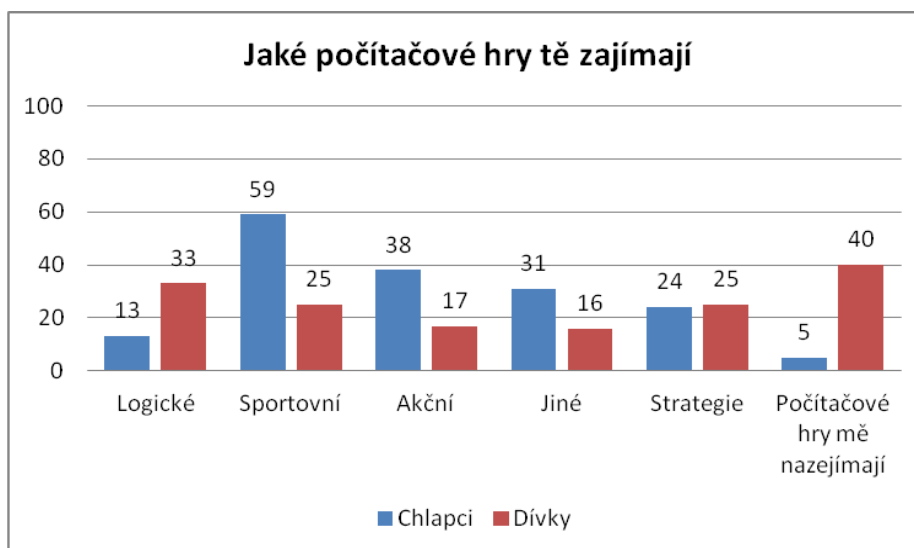

Graf 12: Patříš do nějaké party?

Je evidentní, že většina dotazovaných žáků patří do nějaké party, ať už ve škole nebo mimo školu. 55 respondentů, což je 30 % z celkového počtu dotazovaných, uvedlo, že patří do party jak ve škole, tak do další party mimo školu. Pouze 3 respondenti, kteří nemají žádnou zkušenost s protizákonnou činností, uvedli, že nepatří do žádné party. Nelze tedy jednoznačně tvrdit, že pokud je jedinec staršího školního věku členem, ať už školní nebo nějaké mimoškolní, party, má to přímou souvislost s kriminalitou mládeže. Museli bychom se podrobněji zabývat činností té

party, kde se schází, jak je početná, aj. Lze totiž předpokládat, že za partu respondenti považují seskupení tří a více kamarádů a jejich činnost nemá s partami, se kterými se policisté setkávají při řešení kriminálních činů na ulici, většinou nic společného. Nelze ale vyloučit, že mezi dotazovanými není žák, který skutečně patří do podobné pouliční party, avšak při vyhodnocování dotazníku nejsme schopni tuto skutečnost podchytit.

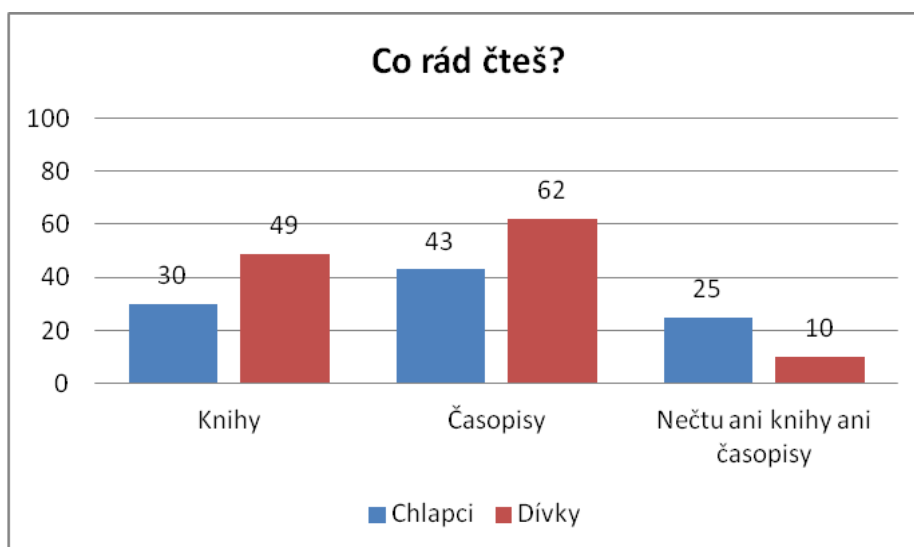
Jak již bylo výše uvedeno, nejčastější volnočasovou aktivitou této věkové skupiny je hraní počítačových her. Nejdiskutovanější počítačové hry z důvodu své agresivní náplně jsou akční hry. K otázce *Jaké počítačové hry tě zajímají?*, vybírali respondenti ze šesti nabízených možností a mohli opět zakroužkovat více variant.

Graf 13: *Jaké počítačové hry tě zajímají*

Z grafu vyplývá, že dotazovaní žáci dávají jednoznačně přednost sportovním počítačovým hrám, zejména chlapci (70, 2 %). 40 % dívek uvedlo, že je počítačové hry nezajímají, avšak to neznamená, že by svůj volný čas u počítače netrávily, ale jejich nejčastější aktivitou je komunikace na různých sociálních sítích jako je Facebook, apod.

Spíše pro zajímavost byla do dotazníku zařazena otázka týkající se oblíbenosti knih. Jelikož četba se určitě řadí mezi smysluplné využití volného času, pokusili jsme se zjistit, zda naše cílová skupina potvrzuje obecně rozšířený názor, že děti a mládež v současné době čtou knihy velmi málo.

Graf 14: Co rád čteš?

19 % žáků uvedlo, že nečte ani knihy ani časopisy a stejně tak 19 % čte oboje, tedy knihy i časopisy. Výsledky potvrzují obecné pravidlo, že chlapci jsou méně čtiví. Zároveň lze konstatovat, že respondenti dávají přednost spíše činnostem, které jsou méně náročné na trpělivost, což četba časopisů určitě je.

3.3.1 Vyhodnocení

K této skupině otázek jsme vyslovili předpoklad, že více než 50 % respondentů, kteří se dopouštějí přestupků nebo trestných činů, nemá kvalitní volnočasové aktivity. Na první pohled se toto tvrzení jeví zcela zřejmým. Zaměříme se opět na 171 žáků, kteří potvrdili svou zkušenost s protizákonným jednáním.

Jako „nekvalitní“ volnočasové aktivity označíme pobývání s partou, hraní na počítači a sledování televize. V partě se může objevit jedinec, který svým patologickým chováním může dát nevhodný příklad a strhnout tak některé jedince ke kriminálnímu jednání. Hraní na počítači, pokud nemá žádné časové omezení, může vést až k závislosti a u dětí často vyvolává poruchy pozornosti a s tím související problémy. Pasivní sledování televize a nevhodné příklady z televizních pořadů mohou vést mladé jedince k aktivitám, u kterých se nebudou nudit, jsou dostatečně adrenalinové a přinášejí určitý zážitek, což bývají často právě činnosti neslučující se se zákonem.

Tabulka III: Nekvalitní volnočasové aktivity

Jsem s partou	86 ž.
	50,3%
Hraji na počítači	95 ž.
	55,6%
Dívám se na televizi	82 ž.
	48%

Čísla v tabulce sice potvrzují náš předpoklad, avšak vzhledem k tomu, že žáci mohli odpovídat více možnostmi, spojili s odpověďmi uvedenými v tabulce zároveň i vhodné aktivity, jako je sport, četba nebo zájmový kroužek. Samostatně uvedlo tyto činnosti pouze 40 žáků, což je 23,4 %, a to náš předpoklad nepotvrzuje. Skutečnost, že nekvalitní volnočasové aktivity mohou

vést k patologickému chování, nám však potvrzuje právě těch 40 respondentů, kteří se kromě počítače, televize a party, a to v různých kombinacích, věnují také pití alkoholu a kouření. Mezi těmito dotazovanými žáky se totiž vyskytuje 11 z celkem 30 jedinců, kteří pravidelně kouří nebo pijí alkohol (viz. Grafy 2 a 3).

Tabulka IV: Sociálně patologické jevy vs. volnočasové aktivity

	Celkem	Pravidelně kouří nebo pije alkohol	%
Kvalitní volnočasové aktivity	144	19	13,2%
Nekvalitní volnočasové aktivity	40	11	27,5%

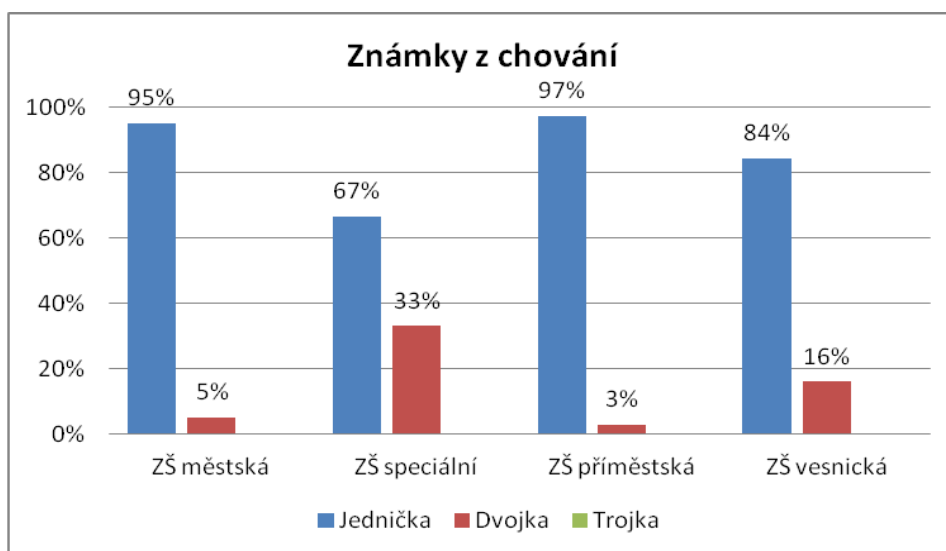
Jestliže porovnáme složení volnočasových aktivit u jedinců, kteří pravidelně konzumují alkohol a kouří, zjistíme, že těch, kteří nemají volný čas naplněný kvalitními aktivitami je 27,5 %, což je více než dvojnásobek žáků, kteří se věnují alespoň jedné z kvalitních volnočasových činností.

3.4 Srovnání sledovaných škol

V této kapitole bychom se chtěli zaměřit na srovnání protizákonné činnosti respondentů z jednotlivých škol. Jak již bylo uvedeno, analyzovali jsme odpovědi žáků ze čtyř různých škol - vesnické, příměstské, městské a speciální. Zajímalo nás, kteří žáci mají největší sklon k páčání přestupků nebo trestných činů a zda má na kriminalitu mládeže vliv umístění nebo zaměření školy.

V dotazníku byla také otázka týkající se známky s chování. Je zjevné, že každá škola má pravidla nastavena a přizpůsobena složení žáků a váha známek se na jednotlivých školách liší. Žáci základních škol dostávají snížené známky z chování zejména za porušování školního řádu. Přestupky proti zákonu a trestné činy mládeže bývají páčány zejména mimo školní vyučování, tudíž se většinou na známce z chování neprojeví. Je však zřejmé, že pokud žák není schopen dodržovat školní řád a všechna pravidla ve škole nastavená a opakovaně je porušuje, může mít sklony k porušování zákonů a pravidel nastavených společností už jako mladistvý nebo později v dospělosti. Samozřejmě musíme brát v úvahu i „kritický“ věk, ve kterém se sledovaná skupina právě nachází a skutečnost, že takový žák může mít pouze bouřlivější pubertu a že ze svých „průšvihů“ vyroste.

Vzhledem k rozdílnosti sledovaných škol, zkusíme u této otázky alespoň přibližně porovnat počty žáků s různými známkami z chování.

Graf 15: Jakou známku z chování jsi dostal na vysvědčení?

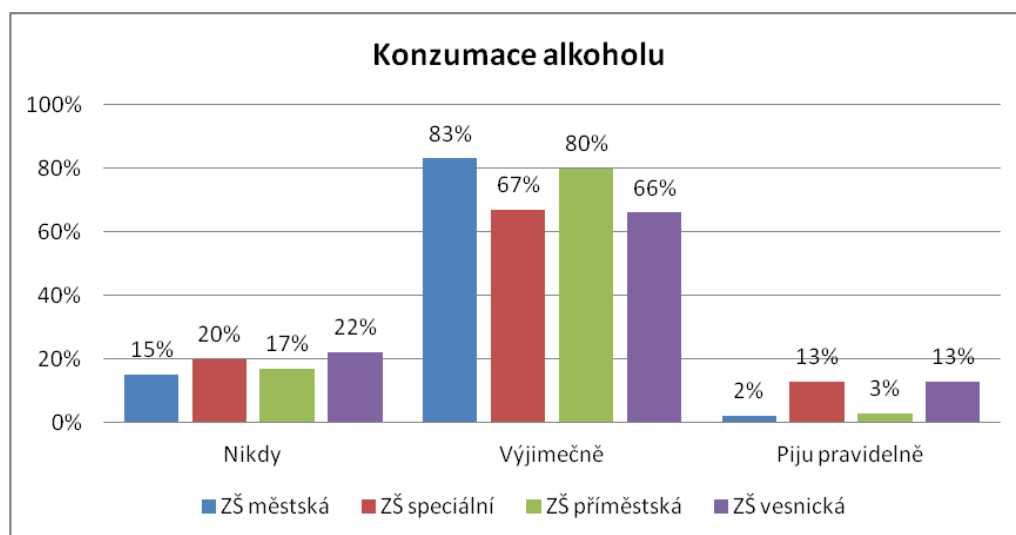
Skutečnost, že snížená známka s chování není na speciální základní škole žádnou výjimkou, potvrzují výsledky z našeho dotazníku. Mírně překvapit však může vyšší počet dvojek z chování na vesnické škole, kde se předpokládá spíše domáctější atmosféra. Důvodem většího počtu snížených známek z chování může být fakt, že v posledních letech základní školy na vesnicích „sbírají“ problémové žáky z velkých městských škol. Tyto školy totiž potřebují každého žáka, aby mohly dále fungovat, a zároveň menší počet žáků ve třídě vyhovuje požadavkům pro umístění

problémových dětí z velkých škol.

Počet žáků se sníženou známkou z chování na městské a příměstské škole je minimální. Je pravděpodobné, že kázeňské problémy si na těchto školách dokážou vyřešit i jiným způsobem a ke snížení známky z chování se musí pak uchýlit výjimečně. Pokud se žáci dopouštějí nějakých prohřešků mimo vyučování, škola do jejich řešení již nezasahuje, což veřejnost občas překvapí. Je však plně v kompetenci rodičů, aby si své děti ohlíдали

Sice nelze jednoznačně říci, že žák se sníženou známkou z chování má větší předpoklady k páčání kriminální činnosti, avšak všichni dotazovaní žáci s dvojkou z chování potvrdili zkušenost s některou z protizákonných činností.

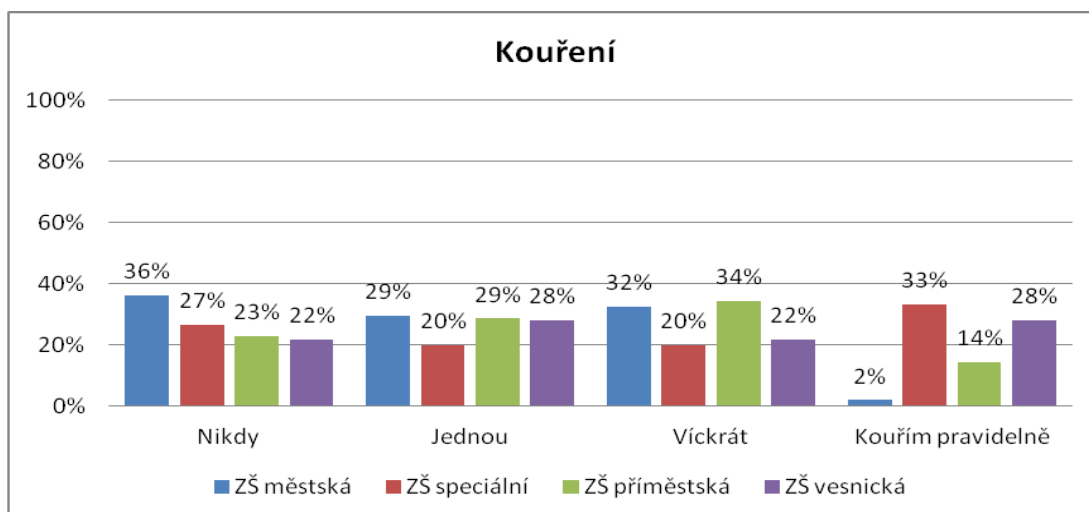
Při dalším srovnávání všech čtyř sledovaných škol se zaměříme na protizákonné činnosti vyhodnocené v kapitole 2.5.1 (viz. *Grafy 2 – 5*).

Graf 16: Konzumace alkoholu

Výsledky ze školy městské a příměstské jsou téměř stejné a zrovna tak výsledky ze školy vesnické a speciální. Respondenti, kteří pijí pravidelně, zastupují rovným dílem školu vesnickou a speciální. Určitě je zajímavé, že ti, co nikdy nekusili alkohol, jsou také z těchto dvou škol. Na vyrovnané výsledky u obou dvojic škol může mít vliv např. složení žáků. Jak už bylo uvedeno, do vesnických škol, které jsou nedaleko větších měst, bývají často umístováni problémoví a slabší jedinci a speciální školu navštěvují podobné typy žáků.

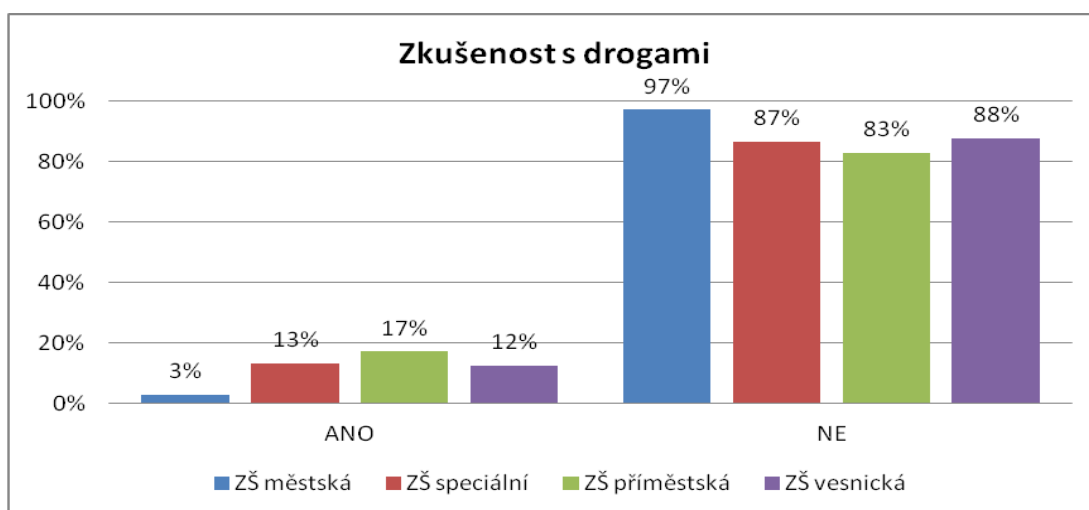
Přibližně stejné složení žactva mají městská a příměstská škola, přestože škola v centru města je třikrát větší. Také vzorek respondentů byl z této školy obsáhlejší, avšak procentové zastoupení u všech třech odpovědí je vyrovnané. Mohli bychom se domnívat, že v příměstské škole, kde je spíše rodinné prostředí, nebude takové zázemí pro sociálně patologické jevy jako ve velké městské škole. Důvodem může být např. skutečnost, že protizákonného jednání se tato věková skupina dopouští až po vyučování, na sídlištích, v partách mimo školu apod. Složení žactva na obou těchto školách je také podobné. Obě školy jsou spádové pro určitou část města, kde jsou zastoupeny všechny skupiny občanů, tzn., že do těchto škol chodí děti ze sídliště, z vilových čtvrtí, děti z dobře situovaných rodin i ze sociálně slabších.

Graf 17: Kouření

Ze srovnání, zda vůbec a jak často respondenti kouří, vychází nejlépe městská základní škola. Je zde nejvíce žáků, kteří ještě nemají s kouřením žádné zkušenosti a zároveň je v této škole i nejméně procent pravidelných kuřáků staršího školního věku. O této škole je známo, že se snaží přísně postihovat všechny nežádoucí jevy již v počátku, včetně kouření, které bývá často u žáků mimo vyučování téměř nepostizitelné. Relativně nejhůř hovoří výsledky pro speciální školu. Vzhledem k tomu, že školu navštěvují zejména žáci z rodin, kde je kouření běžnou součástí života, nelze od dětí očekávat, že budou mít jiný životní styl než rodiče. Vesnická škola má opět podobné procentuální zastoupení, pouze u odpovědi *Zkoušel jsem kouřit jednou* má vesnická ZŠ o něco vyšší počet procent. Příměstská škola má možná překvapivě více pravidelných a příležitostných kuřáků a méně těch, kteří ještě

nikdy nezkoušeli kouřit, než bychom očekávali. Překvapivé proto, že rozložení volnočasových aktivit u dětí z této školy je rovnoměrné mezi tzv. kvalitní i nekvalitní a dále, že velmi málo z nich žije v neúplné rodině. Důvodem může být tedy skutečnost, že nyní se na škole vyskytuje parta starších chlapců, kteří mají sklony k patologickému chování a strhávají k tomu i slabší jedince. Jejich nevhodné chování, které se projevuje také kouřením nedaleko školy v odpoledních hodinách, bylo již několikrát projednáváno i s jejich rodiči.

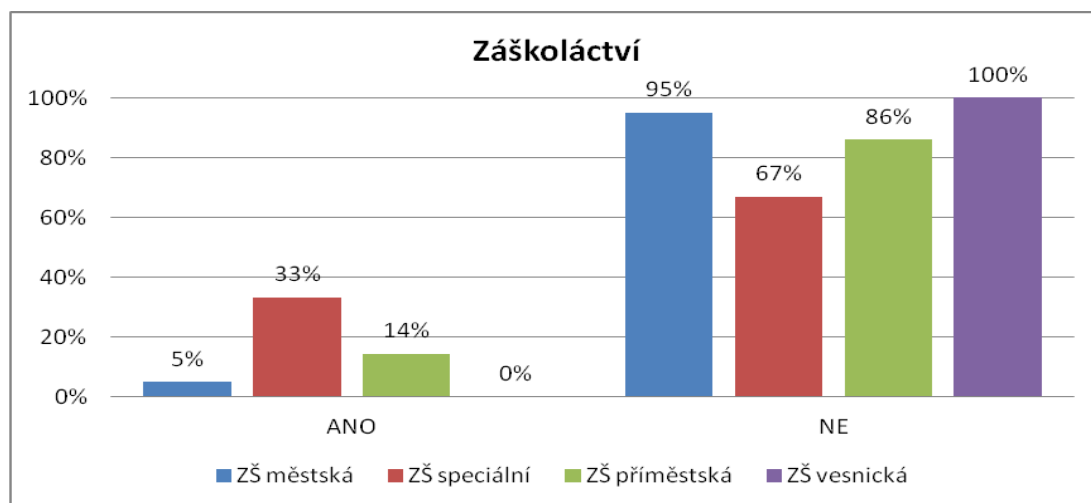

Graf 18: Zkušenost s drogami

Důvod, proč v příměstské ZŠ je nejvíce žáků, kteří mají zkušenost s nějakou drogou, je pravděpodobně stejný jako u kouření. Je možné, že výše zmíněná parta chlapců zkouší kromě kouření cigaret také tzv. měkké drogy. Lze se domnívat, že členové této party odpovídali na otázku, zda mají zkušenost s nějakou drogou, kladně. Dále můžeme předpokládat, že ze stejného důvodu jako jsme uvedli u kouření, má velmi malé procento kladných odpovědí městská škola, kde se velmi dbá na prevenci kriminality mládeže a kde se snaží případy patologického chování důsledně řešit.

Procentuální zastoupení kladných a záporných odpovědí u speciální i vesnické školy je velmi podobné, stejně jako u konzumace alkoholu a kouření. U vesnické školy se můžeme domnívat, že to způsobuje také volnější přístup k patologickému chování žáků. Je obecně známo, jak těžkou mají tyto školy v současné době pozici, kdy je boj o každého žáka a některé z nich se volnějšími pravidly snaží udržet zájem rodičů i žáků. Skutečnost, že to může vést k nežádoucím jevům, které se později jen těžko odstraňují, je zřejmá.

Jak již bylo uvedeno, žáci základních škol mají možnost přijít do styku s drogami i mezi svými vrstevníky. Na půdě školy se to však děje velmi zřídka, a pokud ano, tato událost bývá většinou podchycena. Nelze ovšem tvrdit, že během polední přestávky a v době mimo vyučování se k drogám nedostanou.

Graf 19: Záškoláctví

Je určitě velmi zajímavé, že ve vesnické škole, kde se vyskytuje více žáků, kteří mají zkušenosti s protizákonnými činnostmi, není ani jeden, který by se dopustil záškoláctví. Pokud bychom vzali v úvahu možnost, že by žák nemohl zůstat doma, je těžké pohybovat se po vesnici, kde ho všichni znají, v době vyučování. Další možností, proč tito žáci nechodí za školu, je uvolněná atmosféra ve škole. Jestliže se podíváme na známky z chování (viz. Graf 15), ve srovnání s ostatními školami je zde více žáků se sníženou známkou z chování. Lze se tedy domnívat, že někteří respondenti z této školy tvoří problémovou skupinu žáků staršího školního věku, která by mohla mít později problémy se zákonem.

Vysoké procento žáků speciální školy, kteří mají zkušenosti se záškoláctvím, odpovídá mentalitě a inteligenci respondentů. Pro některé z nich není docházka do školy prioritní povinností, stejně jako pro jejich rodiče docházka do zaměstnání. Žáci, kteří se dopustili záškoláctví opakovaně, mají také sníženou známku z chování.

V příměstské základní škole má sice 14 % dotazovaných žáků zkušenost se záškoláctvím, avšak šlo pouze o ojedinělé případy, které nebyly hodnoceny ani sníženou známkou z chování. Větší problémy s docházkou do školy má pouze 1 žák.

Stejně jako u předchozích protizákonných činností, žáci z městské školy vycházejí ze srovnání těchto čtyř škol nejlépe.

4 Závěr

V práci nazvané: Kriminalita dětí staršího školního věku jsme se zaměřili na problematiku patologického chování této věkové skupiny, výskyt a příčiny vzniku protizákonné činnosti žáků základních škol. Cílem této práce bylo zmapovat nejčastější přestupky a činy, kterými žáci staršího školního věku porušují zákony. Na základě analýzy dotazníkového šetření jsme se pokusili vyhodnotit, kterých protizákonných činností se děti staršího školního věku dopouštějí nejčastěji. Dále jsme se snažili posoudit, jak velký vliv mají narušené rodinné prostředí a nevhodně zvolené volnočasové aktivity na výskyt přestupků a trestných činů u této věkové skupiny jedinců. Nakonec jsme porovnali výsledky dotazníkového šetření všech čtyř sledovaných základních škol.

Nejčastějším porušením zákona v souvislosti s dětmi staršího školního věku je konzumace alkoholu a dále pak kouření cigaret. Paradoxem je, že samotní aktéři, tedy děti, zákon neporušují, ale protizákonného jednání se dopouští ten, který jim návykovou látku podal, prodal nebo umožnil použít. Podstata, že byl porušen zákon a jde tedy o kriminální čin, však zůstává, a z tohoto úhlu pohledu se domnívám, že byl cíl práce splněn.

Zkušenost s konzumací alkoholu potvrdilo 83, 2 % respondentů a zkušenost s kouřením má 69, 6 % dotazovaných žáků. 1. předpoklad, který byl v této práci vysloven, že více než 50 % respondentů má zkušenost s nějakou trestnou činností, tato čísla potvrzují.

Při analýze druhé skupiny otázek jsme hledali přímou souvislost mezi trestnou činností respondentů a jejich rodinným zázemím. 50, 3 % respondentů, kteří mají zkušenost s protizákonnou činností, pochází z neúplné nebo doplněné rodiny, z toho 18 % má minimálně jednoho rodiče bez zaměstnání. Druhým předpokladem bylo tvrzení, že více než 40 % respondentů, kteří páchají přestupky nebo trestné činy, pochází ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Nelze jednoznačně tvrdit, že pokud dítě nežije s oběma biologickými rodiči, je to pro něj sociokulturně znevýhodněné prostředí, avšak pokud má jednoho z rodičů, nebo dokonce oba, bez zaměstnání, lze to považovat za sociálně znevýhodněné prostředí. I přes vysoký počet dětí z neúplných a doplněných rodin se domnívám, že 2. předpoklad splněn nebyl.

Poslední skupina otázek se soustředila na volnočasové aktivity respondentů. Zajímala nás přímá souvislost mezi kriminalitou mládeže a vhodně zvolenými aktivitami dětí v jejich volném čase. 3. předpoklad, který byl vysloven, říká, že více než 50 % respondentů, kteří páchají přestupky a trestné činy, nemají vhodně zvolené volnočasové aktivity. Zanalyzovali jsme nejčastější činnosti volného času u této věkové skupiny a za nevhodně zvolené aktivity lze považovat, pokud žák tráví svůj volný čas pouze s partou, u počítače nebo u televize. Pouze těmto činnostem se věnuje 23, 4 % žáků se zkušeností porušující zákon, a to náš předpoklad nesplňuje. Ostatní respondenti se těmto činnostem také věnují, avšak v kombinaci s jinou vhodně zvolenou volnočasovou aktivitou, jako je sport, zájmové kroužky, četba aj.

Na závěr praktické části jsme porovnali nejčastější trestnou činnost u všech čtyř sledovaných škol, které dotazovaní žáci navštěvují. Dotazníkového šetření se zúčastnili žáci městské, příměstské, speciální a vesnické školy. Po vyhodnocení a srovnání všech škol se můžeme domnívat, že nejbližší mají k páchání trestné činnosti žáci speciální školy, avšak téměř stejně jsou na tom žáci ze školy vesnické. Na druhé straně velká městská škola potvrdila, že pokud je ve škole vhodně vedená prevence kriminality a náznaky patologického chování jsou řešeny hned v počátku, lze i v takovém množství žáků trestnou činnost eliminovat.

Jelikož průzkumů v oblasti kriminality mládeže bylo již realizováno velké množství, a to velmi podrobných, nedomnívám se, že by tento průzkum přinesl něco nového do sledovaného tématu. Přínos této práce bychom však mohli vidět ve zmapování některých věcí s tímto tématem souvisejících ve spojitosti přímo se čtyřmi školami v Jablonci nad Nisou a okolí. Výsledky dotazníkového šetření mohou pomoci zejména metodikům prevence sociálně patologických jevů na těchto školách, kteří by pak mohli ve spolupráci s městskou i státní policií podchytit nežádoucí činnosti žáků v okolí jednotlivých škol.

5 Navrhovaná opatření

Pro strážníky městské policie mohou být přínosem zejména výsledky z analýzy nejčastějších protizákonných činností. Jsou jen potvrzením, že současná mládež má možnost konzumovat alkohol a kouřit, a to zřejmě i na veřejných místech, která spadají pod kontrolu městské policie. Přestože strážníci provozují kontroly v restauračních zařízeních a na diskotékách, je jich pravděpodobně málo. Sankce, udělovány provozovatelům za nalévání alkoholu mladistvým, jsou příliš nízké. Proto by tyto kontroly měly být co nejčastější. Zaměřit by se měla policie také na supermarkety, ale i večerky, zejména vietnamských majitelů, kde si mládež bez problémů opatří jak cigarety, tak alkohol.

S výsledky jednotlivých škol mohou dále pracovat i metodici prevence. Přestupky a trestné činy, které se v dané škole vyskytují nejčastěji, mohou být samostatně tématem besed, které městská policie i Policie ČR pořádají v rámci prevence kriminality na školách a kde seznamují žáky s důsledky jejich protizákonného jednání.

O volnočasových aktivitách svých dětí rozhodují zejména rodiče a také jejich finanční situace. Přesto by např. třídní učitelé na schůzkách s rodiči mohli poukázat na skutečnost, že vhodné vyplnění volného času může zabránit tomu, aby se dítě dalo svést k nějakému patologickému jednání. Dále může škola přímo nabídnout nějaké zájmové kroužky, které bývají pro rodiče finančně dostupnější než u specializovaných oddílů a organizací.

Srovnání mezi školami by mělo nejvíce zajímat školu z Janova nad Nisou. Na rozdíl od speciální ZŠ nepracuje s problémovými žáky z podstaty své existence, a tak by jistě mohla přehodnotit přístup k nežádoucímu chování svých žáků a mít také nekompromisní požadavky při přijímání žáků z jiných škol. Je však zřejmé, že v současné situaci na školách je to velmi těžké.

6 Seznam použitých zdrojů

JEDLIČKA, R. a kol., 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0

KOLÁŘ, M., 2005. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-014-3

MARTÍNEK, Z., 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5

Metodický pokyn MŠMT 14 514/2000-51 k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. In: *Věstník MŠMT č. /2001* [online]. 2000, Čj.: 28 275/2000-22 [vid. 15. 9. 2011]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/htm/phmetodickypokynksikanovania.htm>

NÁRODNÍ INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ, 2011. *Kriminalita a delikvence – charakteristika* [online]. 1. 3. 2011 [vid. 15. 9. 2011]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

PEŠATOVÁ, I., 2007. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1.vyd. Liberec: TUL. ISBN 978-80-7372-291-3

PRESL, J., 1994. *Drogová závislost*. Praha: Maxdorf. ISBN 80-85800-18-7

ŘÍČAN, P., 1990. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama. ISBN 80-7038-078-0

SANANIM o. s., 2009. Halucinogeny. In *Drogová poradna* [online]. [vid. 15. 9. 2011]. Dostupné z: <http://www.drogovaporadna.cz/halucinogeny.html>

VÁGNEROVÁ, M., 2008. *Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče*. 1. vyd. Liberec: TUL. ISBN 978-808-7372-307-1

WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie [online]. [vid. 15. 9. 2011]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kriminalita>

Zákon č. 200/1990 Sb., České národní rady o přestupcích. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1990, částka 35, s. 810-826 [vid. 15. 9. 2011]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=200/1990&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2003, částka 79, s. 4030-4052 [vid. 15. 9. 2011]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=218/2003&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2004, částka 190, s. 10262-10324 [vid. 15. 9. 2011]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=561/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2009, částka 11, s. 354-464 [vid. 15. 9. 2011]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=40/2009&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

7 Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

(Zakroužkuj odpověď, která je pravdivá či doplň dle svého uvážení. Dotazník je anonymní.)

Třída:

Jsi: CHLAPEC / DĚVČE

1. Jaká je rodina, ve které žiješ?

- a) úplná (oba rodiče)
- b) neúplná (buď jen matka nebo otec)
- c) doplněná (maminka a přítel nebo tatínek a přítelkyně)
- d) žiji s prarodiči (babička, děda)
- e) *nevyhovuje-li ti ani jedna nabídka, vypiš: .....*

2. Jak trávíš svůj volný čas?

- a) navštěvuji zájmové kroužky
- b) sportuji
- c) čtu si
- d) jsem s partou
- e) hraji na počítači
- f) koukám na televizi
- g) *nevyhovuje-li ti ani jedna nabídka, vypiš: .....*

3. S kým nejraději trávíš volný čas?

- a) sám/sama
- b) se sourozenci
- c) s rodiči
- d) s kamarády
- e) *nevyhovuje-li ti ani jedna nabídka, vypiš: .....*

4. Co rád čteš?

- a) knihy
- b) časopisy
- c) nečtu ani knihy ani časopisy

5. Jaké počítačové hry tě zajímají?

- a) logické
- b) sportovní
- c) akční
- d) jiné
- e) strategie
- f) počítačové hry mě nezajímají

6. Scházíš se s dětmi z vaší třídy ve volném čase (po vyučování, o víkendu)?

ANO

NE

7. Jakou známku jsi dostal/dostala na vysvědčení z chování?

- a) jedničku
- b) dvojku
- c) trojku

8. Komu se svěřuješ se svými problémy?

- a) rodičům
- b) bratrovi/sestře
- c) kamarádovi
- d) učiteli
- e) *nevyhovuje-li ti ani jedna nabídka, vypiš: .....*

9. Patříš do nějaké party?

- a) ano, ve škole
- b) ano, mimo školu
- c) nepatřím

10. Byl(a) jsi někdy svědkem:

- a) šikany?
- b) agresivity a násilí mezi spolužáky/kamarády?
- c) distribuce drog mezi mládeží?
- d) jak tvůj kamarád/spolužák krade?
- e) jak tvůj kamarád/spolužák hraje na výherních automatech?
- f) jak tvůj kamarád/spolužák pije alkoholické nápoje?
- g) *jiné kriminality, vypiš: .....*

11. Zkoušel(a) jsi někdy pít alkohol?

- a) nikdy
- b) jen výjimečně (několikrát za rok)
- c) pravidelně (několikrát za týden)

12. Zkoušel(a) jsi někdy kouřit?

- a) nikdy
- b) jednou
- c) vícekrát
- d) kouřím pravidelně

13. Zkoušel(a) jsi nějakou drogu?

- a) ano
- b) ne

14. Dopustil(a) ses někdy záškoláctví?

- a) ano, *napiš kolikrát: .....*
- b) ne

15. Jsou tvoji rodiče zaměstnaní?

- a) ano, oba
- b) ano, jeden
- c) ne, jsou oba nezaměstnaní